https://doi.org/10.26682/hjuod.2023.26.2.6
گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا: 26، ژمارە:2، (زانستێن مروڤایەتی وكومەلناسی)، بپ 58–82، 2023

پەیوەندییا دناڤبەرا دەستپێک و دوماهییا تێکستێ ڕۆمانێدا

(ڕۆمانا مژاباد یا ژان دوستی وەك نموونە)

ڕێژین یونس محمد * و فرهنگ مظفر محمد**
*پشکا زمانێ کوردی، کولیژا پەروەردا بنیات، زانکۆیا دهوک- هەرێما کوردستانا-عیراق
**پشکا زمانێ کوردی، کولیژا پەروەردا بنیات، زانکۆیا سەلاحەددین، هەرێما کوردستانا-عیراق

((مێژوویا وەرگرتنا ڤەکولینێ: 11 نیسانێ، 2023، مێژوویا رەزامەندیا بەلاڤکرنێ: 25 تیمەهـ 2023))

پۆختە

ئەڤ ڤەکولینە هەولدانەکە ژ بۆ دیار کرنا ڕۆلێ دەستپێکێ وەکو ئێك ژ پارچێن گرنگ د ناڤا تێکستیدا کو چارچووڤێ هزرییێ تێکستی و لایەنەکێ سەرەکی ژ مەبەست و زانیارێن د ناڤا تێکستی دا د ئێخیتە بەر دەستێ خواندەڤانی، هەر ژ بەر گرنگیا رولێ وێیە کو هەر تشتەکێ ل دویف دەستپێکێ دهێت، سەرەداڤێن وێ د دەستپێکێدا دهێتە دیتن. د ڤەگێراناسیێدا دەستپێکێ جهەکێ بەرچاڤ وەرگرتییە، نەخاسمە ژ بەر پەیوەندییا وێ دگەل دوماهیێ کو هەر دوو پێکڤە هەڤسەنگیا واتایا تێکستی تمام دکەن و بوهایێ تێکستی ژی هەتا رادەیەکی ب رێیا وان دەستنیشان دبیت. ل دویف باوەرا (گریماس، لویی شتراوس، تودوروف و کریستیڤا)یێ، پەیوەندییا دناڤبەرا دەستپێك و دوماهییێ ل سەر شێوەیێن (وەکهەڤی- جوداهی-بەرسڤدان)ێ ئاڤا دبیت. ل سەر بنەمایێ ئەڤان شێوەیێن دەستنیشانکری، مە رۆمانا مژاباد یا ژان دۆستی وەکو نمونە وەرگرتییە و د بیاڤێ پراکتیکرنێدا گرنگیا ئەڤێ پەیوەندییێ ژ دوو لایەنانڤە هاتییە دیار کرن، ژ لایەکیڤە پەیوەندییا دناڤبەرا دەستپێك و دوماهییا رۆمانێ هاتییە دەستنیشانکرن و ژ لایەکێ دیڤە پەیوەندییا د ناڤبەرا دەستپێك و دوماهیێن هەمی بەشێن رۆمانێ هاتییە دیار کرن کو د میانا ئەڤێ کاریدا وەسا دیار بوو پەیوەندییا دناڤبەرا دەستپێك و دوماهیێن رۆمانا مژاباد دا، زێدەتر ل شێوەیێ وەکهەڤیێ ئاڤا بووینە.

پەیڤێن کلیلی: دەستپێك، دوماهی، پەیوەندییا وەکهەڤیێ، ژان دوست، مژاباد.

پێشەکی

ئاڤاهییا هەر چیرۆکەکێ ژ سێ بەشێن (دەستپێك، ناڤەراست و دوماهی) پێك دهێت. هندیکە دەستپێکە، ئێکەم دەرگەهە خواندەڤان تێرا دچیتە ژوور و زانیارێن دەستپێکیێن چیرۆکێ وەردگریت و پاشی هێدی هێدی دەربازی هێلا ناڤەراستا چیرۆکێ دبیت و گرژی و هەڤرکییا دناڤبەرا کاراکتەر و هێزاندا بینیت و ئەو بارودوخێ نەئاساییێ د چیرۆکێدا ل ڤێ هێلێدا بەرفرەه دبیت یان ل دوماهییێ نڤێسەر وەکی نڤێسەرێن کلاسیك بریارێ دەت گرێیان چارەسەر بکەت، یانژی دوماهییێ دهێلیتە ڤەکری دا خواندەڤان بریارێ ل سەر چارەنڤێسێ کارەکتەران و گرژی و ئالوزیێن دناڤا تێکستیدا بدەت.

گرنگییا ئەڤێ ڤەکولینێ ژبەر نرخاندنا بابەتی د زانستێ ڤەگێرانێدایە، چونکە ئێدی گورپانا گرنگیپێدانێ ب تنێ بۆ ناڤەراستا چیرۆکێ نەما، بەلکو وەکو دوو ستوینێن تێکست ل سەر ئاڤا دبیت بەرێخوەدانە دەستپێك و دوماهییێن تێکستی، هەر ژ بەر ئەڤێ گرنگیێ کو ئەڤ مژارە ب بەرفرەهی د رەخنا ئەدەبیاتا رۆژئاڤاییدا دهێتە دیتن، ئەڤجا ئەڤ ڤەکولینە ژی ل راستا بەحسکرنا ئەڤی بابەتی د بیاڤێ رەخنا رۆمانا کوردیدایە. ئەگەرێ هەلبژارتنا ژانرێ رۆمانێ ژی ژ بەر دابەش بوونا ئاڤاهییێ وێ ل سەر چەندین پشکانە، کو ئەڤەژی ب وێ رامانێیە رۆمان پتر ژ ئێك دەستپێك و دوماهییان ب

خوەڤەدگریت. کەواتە ئەڤ ڤەکولینە وەکو ژ ناڤ و نیشانی دیار دبیت هەولدانەکە ژ بۆ خاندنا دەستپێکا رۆمانێ، لەورا پشتی پۆختە و ئەڤێ پێشەکیێ، د لایەنێ تیوریێ ڤەکولینێدا بەحسێ گرنگییا دەستپێکێ د رەخنا ئەدەبیدا، ئەرك، جور، سنوور و قەبارێ دەستپێکێ دهێتە کرن و د تەوەرێ دووێ یێ ڤەکولینێدا، پشتی بەرچاڤکرنا کورتییەکا تیوری ژ ئەوێ پەیوەندییا ڤەگێرانناسێن رۆژئاڤایی ژ بۆ دەستپێك و دوماهییا تێکستی دانایێن، ئەڤجا د ئاستێ پراکتیکێدا ل سەر بنەمایێ ئەوێ دیتنێ کو سێ شێوەیێن پەیوەندییان (وەکهەڤی- جوداهی- بەرسڤدان) هاتینە دەستنیشانکرن، ئەڤێ چەندێ دێ د رۆمانا مژاباد یا ژان دوستیدا بەرچاڤ ئێخین.

1- دەستپێکا تێکستی د رەخنا ئەدەبیدا:

1- پەراگرافێن دەستپێکێن هەر تێکستەکا ئەدەبی، رولەکێ کلیلی د کریارا خواندنێدا دگێریت. ژ بۆ خواندەڤانی سنوور و پڕا دەرباز بوونێ بۆ جیهانا ئەندیشەییە، ژ بۆ نڤێسەری شکاندنا بێدەنگی و دەستپێکا ئاخفتن و دیالوگییە، ژ بۆ تێکستێ خالا پێکئینانا گوتنێ و دەستپێکا پەیڤینێ و ئاڤاکرنێ و ئاماژەدانێ بۆ هەر تشتەکێ دویفرایە، ئەڤجا ژ بەر ستراتیژییەتا جهێ وێ وەکو خەلەکا پەیوەندیکرنێ دناڤبەرا نڤێسەر و ڤەگێریدا ژ لایەکیڤە و دناڤبەرا خواندەڤان و ڤەگێریدا ژ ئالیەکێ دیڤە، (ب بزوێنەرا ئێکێ یا دینامیکییەتا تێکستی دهێتە هژمارتن)(ئەسوەد: 2006، 45)

2- ئەگەر نڤێسەر شارەزای هونەرێ دەستپێکرن و سەرەدەریکرنێ دگەل پارچا ئێکێ ژ نڤێسینێ بیت، هەر زوی دێ خواندەڤانی ئێخیتە د ناڤ داڤێن خوەدا و دێ کارتێکرنێ ل پیڤاژوویا خواندنا وی کەت، دا بریارێ ل سەر بەردەوامیدانا خواندنێ بدەت. (تیۆردانەرێن تیۆرا (رولێ خواندەڤانی)، ئەڤ کارتێکرنە ب (کارتێکرنا دەستپێکی- التأثير الأولي) ناڤدکەن، لێ ئەڤ کارتێکرنە چەوا کونترول دبیت و باندورا چ هوکارەکی دێ ل سەر بیت؟ مناخیم پری بەرسڤێ ل سەر دەت و دبێژیت: ئەڤ چەندە گرێدایە ب رێژەیا زانیارێن ڤەگێر د دەستپێکا چیروکێدا دئێخیتە بەردەستێ خواندەڤانی، ئانکو ڤەگێر د دەستپێکێدا یان دێ زانیارێن کلیلی و گرنگ دەتە خواندەڤانی، یانژی ژ بەر هەر هوکارەکی ئەوان زانیاریان دێ پارێزیت و نادەتە خواندەڤانی.)(اخوت:1392، 241)

دیارە ئەڤی سیمیوتیکناسی ئاماژە ب هەبوونا دوو جورێن زانیارییان بۆ دەستپێکا تێکستێ کرییە:

3- یا ئێکێ: د هندەکاندا ڤەگێر دێ کارەکتەران و جورێ پەیوەندیێن وان ل گەل هەڤدوو دەتە نیاسین و ب رێکا هندەك زانیاریێن دەستپێکی گورەپانێ ژ بۆ کریارا سەرەکی ئامادە دکەت، ئانکو (رۆمان ژ خالا (سفرێ) دەستپێدکەت، کو رویدانێن پشتی وێ دهێن، ل دویڤ ئەوێ دەستپێکێ بۆ خواندەڤانی واتادار دبن، لەوما ئەڤ دەستپێکە وەکو رێخوەشکرنەکییە، تێدا تشت ب درێژی دهێنە سالوخدان و گرنگی ب هویرکارییان دهێتە دان. نڤێسەر ل دەستپێکێ، ژ بۆ ئەو رویدانێن هێنە ئەنجامدان پاشخانەیەکێ پێشکێش دکەت و هزرا خواندەڤانی ب هویرکاریێن ل سەر دەمی، جهی، تایبەتمەندیێن کارەکتەران و بارودوخێ چیروکێ و... هتد ئاشنا دکەت.)(رضایی: 1395، 11)

4- یا دووێ: د هندەك تێکستێن دیدا، ئەو ناکۆکییا دبیتە ئەگەرێ پەیدا بوونا گرێ هەر د رێزێن دەستپێکیدا دهێتە ئازراندن و زانیاریێن کلیلی دئێخیتە بەر دەستێ خواندەڤانی. بۆ نمونە نیشاندانا بارودوخێ شەر و دۆژمناتییێ د سەکۆیا دەستپێکیدا، خواندەڤان ب شێوەکێ نەراستەوخو تەخمینا رویدانێن د بەردەوامییێدا هێنە ئەنجامدان دکەت. (اخوت: 1392، 227)

2- **ئەرکێن دەستپێکێ** :

5- ژ بۆ دەستپێکێ کومەکا ئەرکان هاتینە دەستنیشانکرن، بەلێ گرنگترین (ئەرکێ هەر دەستپێکەکێ پێشکێشکرنا پێزانینانە کو پێدڤییە ئەڤ زانیارییە بەرسڤا سێ پرسێن سەرەکیێن خواندەڤانی دەربارەی سێ ستوینێن سەرەکیێن جیهانا ئەندیشەیی واتە (دەم، جهـ و کارەکتەر)ان، بدەت و دیار بکەت رویدان ل کیڤە و ل چ دەم هێنە ئەنجامدان و کی تێدا د بەشدارن؟)(قویمی:1385، 123-124) تشتێ گرنگ ل ڤێرێ ئەو گوشەنیگایە یا ڤەگێر هەلدبژێریت، کانێ چەند نێزیکی رویدان و کارەکتەران بیت یان ژێ دویر د کەڤیت، خواندەڤان ژی هەر ژ وێ کۆژییێ پێزانینان بدەستڤە دئینیت، چونکە (د دەستپێکێدا، جیهانا رۆمانێ بۆ خواندەڤانی یا نامۆیە و ڤەگێر ژی کەسەکێ بیانییە، لێ

ب هاريكارييا چارچوڤێ ڤەگێرانێ دەربازى رۆمانێ دبيت و هێدى هێدى دگەل ئەڤێ جيهانێ ئاشنا دبيت، ئانكو د دەستپێكا رۆمانێدا نێرين و خالا دەربازبوونا مە ژ دەرڤەيە، لێ ل دوماهييا رۆمانێدا هزرا خواندەڤانى مژوويلى جيهانا رۆمانێيە، ب رامانەكا ديتر ژ جيهانا دەروبەر دهێتە ڤەقەتيان و تێكەلى ئەڤێ جيهانێ دبيت.)(طالبى: 1399، 4)

ڕاستە پێشكێشكرنا زانيارييان گرنگترين ئەركێ هەر دەستپێكەكێيە، بەلێ ب باوەرا (ئەنسن ديبل)ی، يا پێدڤيە هەر دەستپێكەك ب سێ كاران رابيت، دا خواندەڤان بەردەواميێ بدەتە خواندنێ ئەوژى ئەڤ ئەركەنە:

1- ڕەوتا رۆمانێ بەرەڤ پێش ببەت و نيشان بدەت كانێ چ جورە رۆمانەكە .

2- كارەكتەران پێشكێش بكەت و بدەتە نياسين.

6- سەرنجا خواندەڤانى بۆ خواندن و بەردەواميدان ب خواندنا رۆمانێ رابكێشيت.(ديبل: 1387، 40)

3- جورێن دەستپێكێ:

ميكانيزم و چەوانييا دەستپێكرنێ د هەمى رۆماناندا وەكهەڤ نينن، ئانكو ب هەر رێكەكا رۆمان دەستپێبكەت، دێ جورێ دەستپێكێ ژى ل سەر بنەمايێ ئەوێ رێكێ دهێتە دەستنيشانكرن، كو بەربەلاڤترين جورێن دەستپێكێ ژى ب كورتى دێ ئەڤە بن:

7- دەستپێكا سالوخدەر (البداية الواصفة): ب سەر دوو دەستەيان دابەش دبيت: أ- سالوخدانا كارەكتەران. ب- سالوخدانا ژينگەهێ كو مەرەم پێ سالوخدانا جهييە و هندەك جاران ئاماژە ب دەمى ژى دكەت .

8- دەستپێكا نمايشى (البداية مسرحية): د ئەڤێ دەستپێكێدا، نڤێسەر رێكێ دەتە كارەكتەران ديالوگێ بكەن، رەفتار و كريار و شێوازى ئاخفتن و پێدڤيێن روحى و هزرێن خوە نيشان بدەن و شێوەيێن ژيانى، ژينگەهـ و كار و پيشە و هەتا نەريتێن خوە بەرجەستە بكەن .

9- دەستپێكرن ب رويدانێ (البدء بالحدث): دەستپێك دبيتە ژێدەر، كو كريارا ڤەگێرانێ ب رويدان و كەسايەتيێن خوە ژێ دەردكەڤن. (دولتيان: 1388، 71) هەر چەندە نە مەرجە هەر دەستپێكەك، دەستپێكا رويدانان بيت، بەلێ ئەگەر دەستپێكا تێكستێ ب رويدانان دەستپێكر دێ ب ئێكێ ژ ئەڤان هەر سێ رێك يان جوران بيت: دەستپێكرن ژ دەستپێكێ، دەستپێكرن ژ ناڤەراستێ، دەستپێكرن ژ دوماهييێ. (رضائى: 1389، 12-14)

10- دەستپێكا دەق ئاوێزان (البداية المتناصة): هەر تێكستەك ب شێوەيەكى ئاماژە ب تێكستێن بەرى خوە دكەت. ل ڤێرێ خواندەڤان پەيوەنديێ دئێخيتە دناڤبەرا دوو تێكستاندا. ئێك تێكستا رۆمانێ و يا دى ئەو تێكستا خواندەڤان دشێت چيروكا خوە ب رێكا وێ ب خوينيت (اخوت: 1392، 243) مەبەست ژ ئەڤێ چەندێ ئەو دەستپێكەنە كو نڤێسەر ب حەزا خوە نمونەيەكا ئەدەبى يا دەستنيشانكرى وەردگريت و پشت بەستنێ ل سەر دكەت، بۆ نمونە دشێت بۆ دەستپێكێ مفايێ ژ كەلەپور و بابەتێن كەڤن وەرگريت و رۆمانا خوە پێ بەرهەم بينيت. (نورالدين: 1994، 57)

11- دەستپێكا هەلاويستى/ پێكڤەگرێداى (البداية المتعالقة): هەر پشكەكا رۆمانێ دەستپێكەكا سەربەخو هەيە و ئەڤ دەستپێكە ب هەڤدووڤە دگرێداينە. د ئەو رۆمانێن، پشكێن خوە ب ناڤێ كارەكتەرا ناڤ دكەن، بابەتێ كو د ناڤ جەرگێ تێكستيدا ڤەشارتييە، بازنێ رويدانان دكەتە ئێك و رێكێ نادەت، ڤەقەتييان دناڤبەرا پشكێن رۆمانێدا پەيدا ببيت. (نورالدين: 1994، 60)

12- دەستپێكا فرە دەنگيێ (البداية المتعدد الأصوات): د ئەڤێ دەستپێكێدا، كەسايەتى يان رويدان د هەڤتەريبن. هەر كارەكتەرەك رويدانان ژ روانگا خوە ڤەدگێريت، لەوما بنياتا سەرەكييا ئەڤێ دەستپێكێ ب تنێ ب پشكا ئێكێڤە گرێداى نينە و بتنێ ئێك جار دەرناكەڤيت، چونكە هەمى كارەكتەر ب شێوەكێ چڕ د پشكا ئێكێدا دەرناكەڤن، بەلكو هەر كارەكتەرەك ب رەنگەكى د هەر پشكەكێدا دەردكەڤن، ئانكو كارەكتەر ئێك ئێكە ديار دبن. (النصير: 1993، 130-131)

4- سنوور و ڤەبارێ دەستپێكا تێكستى:

سەبارەت دەستنيشانكرنا سنورێ دەستپێكێ، كانێ چەوا و ل كويرێ دەستپێك ب دوماهى دهێت و سنورێ وێ ژ ناڤەراست و دوماهيێ دهێتە جوداكرن، چەندين تێروانين ل دور ئەڤێ مژارێ هەنە، بەلێ ژ بەر كو بوچوونا (روبرت فۆنك)ی، پتر ژ هەر بوچوونەكا دييا بەرچاڤێ مە كەفتى گرنگى ب هويركاريێن ئەو جهێ دەستپێك ب

دوماهی دهێت و ئێدی چیروک ژ دەستپێکێ بەرەڤ ناڤەراستیڤە دچیت، لەوانێ بۆ دەستنیشانکرنا سنوورێ دەستپێکێ مە تەکەزی ل سەر بۆچوونا (فۆنک)ی، کر دیسان بوچوونا وی دگەل بنیاتێ رۆمانێ د گونجیت. فۆنك د پەرتوکا (پوئێتیکایا ڤەگێرانێن ئنجیلی) دبێژیت: ڤەگێر بۆ ئەڤێ چەندێ کو چیروکەکێ ڤەگێریت، پێدڤییە هندەك کارەکتەران د جهـ و دەمەکێ دەستنیشانکریدا ل دور هەڤ کوم بکەت، ئەڤە (قوناغا تەکەزی کرنێ- Focalization)یە، ئانکو ئەڤە دەستپێکە و خالا سەرەکییا چیروکییە، لەوما دێ شێت سەرنجا خواندەڤانی ڕاکێشیت. د ئەڤێ قوناغێدا تەکەزیێ ل سەر کارەکتەر یان تشتەکی دهێتە کرن کو هاری خواندەڤانی دکەت، دا بزانیت دێ کیڤە ل رویدانێ گەرهیت، ئانکو ب هەر ئێک ژ ئەڤان سێ ڕێکێن ل خواری دشێین ئەو جهێ دەستپێک ب دوماهی دهێت دەستنیشان بکەین:

1- هاتنا ژوور: کەسەک یان هندەك کەس دهێنە د ناڤا چیروکێدا و ب هاتنا وان کریارا چیروکێ دەستپێدکەت. ئەڤ هاتنا ژوور ب چار رەنگان دبیت: أ- ئێك ژ کەسێن چیروکێ بێی کو هایژ هەر تشتەکی هەبیت یان ژی ب حەزا خوە دهێتە د ناڤ چیروکێدا. ب- فرێدکەنە دویڤ کەسەکیرا یان پەیامەکێ بۆ فرێدکەن و هوسا ئەو کەسە دهێتە د ناڤا چیرۆکێدا . ت- دوو کەسێن چیروکێ هەڤدوو دبینن یان پێکڤە دهێنە دناڤ چیروکێدا. پ- ئێك ژ کەسێن چیروکێ کەسەکێ دی دبینیت یان تشتەکی پەیدا دکەت یان تشتەك بالا وی ڕادکێشت و هوسا کریارا چیرۆکێ دەستپێدکەت و ب هەر ئێک ژ ئەڤان چار شێوەیان چیرۆک بەرەڤ رویدانێ دچیت و دەستپێکا چیرۆکی ب دوماهی دهێت.

2- زەلالبوون: ڤەگێر هەولددەت سەرنجا ئێك ژ کەسێن چیروکێ رابکێشیت بۆ تشتەکی، هوسا ب شێوەکێ نەراستەخوە سەرنجا خواندەڤانی بەرەڤ چیروکێ رادکێشیت . ئەڤەژی ب سێ رەنگان دبیت. أ- چاڤێ ئێك ژ کەسێن چیروکێ دێ ب تشتەکی کەڤیت، یان تشتەك دێ بالا وی راکێشت. ب- ئێك ژ کەسێن چیروکێ گوهـ ل دەنگ و باسەکێ دبیت. ت- ئێك ژ کەسێن چیروکێ تشتەکی پەیدا دکەت.

زەلالبوونا چڕ: ئەڤ زەلالبوونە هندا ب هێزە کو جاران هەمی سەکۆیێ ب خوەڤەدگریت و کریارێن دویف خوە را دئێخیتە ژێر سیبەرا خوە. ئەڤەژی ب دوو رەنگان پەیدا دبیت: أ- سەرنجا خواندەڤانی بۆ دیمەنەکێ نامۆ یان دەنگەکێ گەلەك ب هێز و نەچاڤەرێکری و نە سروشتی رادکێشیت. ب- دەنگەك کو سەرنجێ بۆ خوە رادکێشیت.(اخوت: 1392، 234- 238)

هەر ئێک ژ ئەڤان ڕێکان دشێت سنوورەک بۆ ب دوماهی هاتنا دەستپێکا چیرۆکێ بیت، کو ب هەر ئێک ژ ئەڤان قەبارێ دەستپێکێ ژی دهێتە دیارکرن، ئانکو قەبارێ دەستپێکێ نابیت ل دویف رەهەندێ هژمارەیی (هژمارا پەیڤ، رستە، پەراگراف، لاپەر)ێ بهێتە دیارکرن، بەلکو سنوورێ دەستپێکێ دگەل خوەدا قەبارەی ژی دەستنیشان دکەت.

5- پەیوەندییا دەستپێکێ ب دوماهیێڤە:

ئەگەر دەستپێك هەتا ڕادەیەکێ دوماهیێ دیار بکەت، ئەڤێ چەندێ ژی دشێین بێژین کو مەرجێ دوماهیێ، هەبوونا دەستپێکییە، لەوما ڤەگێران ژ دەستپێکێ بۆ دوماهیێ و ژ دوماهیێ بۆ دەستپێکێ ب ڕێڤە دچیت، ئانکو (دگەل پێشڤەچوونا رویدانان، ژ دەستپێکێ بەرەڤ دوماهیێڤە دچین، بەلێ بۆ دیار بوونا واتایێ، ئەڤە دوماهییە کو دگەل خوەدا واتایا دەستپێکێ ژی رۆهن دکەت.)(مارتین: 1386، 93) دیارە دەستپێك و دوماهی هەڤدوو تمام دکەن و هەبوونا هەر ئێك ژ وان ب یا دیڤە گرێدایە، چونکە ب دوو بەشێن گرێچنێ دهێنە هژمارتن و رۆمان ب ئەڤان هەر دوویان دهێتە چارچوڤەکرن (دوو چارچوڤەنە کو نە ب تنێ لۆژیکا رۆمانێ دیار دکەن، بەلکو کارتێکرنێ ژی ل هەڤدوو دکەن و وەکو دوو رویێن دراڤینە.)(اخوت: 1392، 244) هەر ژ بەر هندێ (ڤەگێران ژ دەستپێکێ بۆ دوماهیێ و جارەکا دی ژ دوماهیێ بۆ دەستپێکێ دەرباز دبیت و هەر دوو مەرجن کو مەکینا ب هێزا ڤەگێرانێ ئاڤا بکەن، ئانکو هزر و ئەندیشەیا دەستپێکێ بەردەوام یا ل راستا نێزیکبوون ب دوماهیێ، لەوما زور جاران بەری دەستپێک بهێتە دارشتن، دوماهی یا هاتییە دانان.)(پرینس: 1395، 163)

ئەو مودلا گریماس، لویی شتراوس، تودوروف و کریستوڤایێ بۆ پەیوەندییا دناڤبەرا دەستپێک و

دوماهيێ دەستنيشانكرى ل سەر ئەڤێ هزرێ ئاڤا بوويە (خواندەڤان پێنگاڤ ب پێنگاڤ چيروكێ رێك دئێخيت كو دگەل پێشڤەچوونا پێنگاڤان پێدڤييە ناڤەروك و بابەتێ چيرۆكێ ديار ببيت، ل دويڤ ئەڤێ چەندێ پێدڤييە دوماهى رەنگڤەدانەک ژ دەستپێكێ بيت، دا واتا ل دويڤ وەكهەڤى و جوداهيێن دناڤبەرا ئەواندا بهێتە دەستنيشانكرن(...)خواندەڤان بۆ رێكخستنا قوناغا دەستپێك و دوماهيێ، پشت بەستنێ ل سەر هندەک رويدانان دكەت كو دشێت ئەوان رويدانان ب شێوێ زنجيرەيەكا هوكارى رێكبێخيت، ب شێوەيەكى كو ئەو قوناغا وەكو قوناغا پێدڤى ژ بۆ بنياتەكا دەلالييا مەزن دهێتە دەستنيشانكرن، هەر ئەو ب خوە رويدانەكا لوژيكييە. ژ ئاليێ ديڤە خواندەڤان ژى دشێت كومەک ژ رويدانان وەكو نمونە ژ بارودوخەكێ هەڤبەش وەربگريت كو ئەڤ كوما رويدانان دشێت قوناغا دەستپێكى يان دوماهيكى بۆ بنياتا گشتى بن.) (كالر: 1388، 309) ژ بلى ئەڤان دوو شێوەيان ئاماژە ب شێوەكێ دى ژ پەيوەندييا دناڤبەرا دەستپێک و دوماهيێ هاتييە دان كو ئەوژى بەرسڤدانە (دوماهى بەرسڤدانەكە ل سەر پرسيارا ل دەستپێكێدا هاتيە ئازراندن، ديسان بەردەواميدانا رويدانێن ل دەستپێكێدانە.) (الأيوبي: 2002،98) ديارە ئەڤ شێوە زێدەتر د رۆمانێن كلاسيكيدا بەرچاڤ دبيت، ب هەر شێوەكێ بيت وەسا ديارە پەيوەندييا دناڤبەرا دەستپيک و دوماهيێ (ل سەر سێ شێوەيێن (وەكهەڤى، جوداهى، بەرسڤدان) ئاڤا دبيت. ئانكو دوماهى ژ لايێ ناڤەروك و واتايێ دێ وەكهەڤى دەستپێكى بيت، يان ب تمامى دێ بەروڤاژى وێ چەندێ بيت ئەوا ل دەستپێكێ هاتييە گوتن، يانژى سەبارەت رەگەزێن ڤەگێرانێ (كارەكتەران و رويدانان) دێ بەرسڤدان دناڤبەرا دەستپێك و دوماهيێدا هەبيت.(الأيوبي: 2002،98) ل دويڤ ئەڤێ چەندا ديار بووى، دێ جور و شێوێ پەيوەنديێ دناڤبەرا دەستپێك و دوماهيێن رۆمانا مژاباد يا ژان دوستيدا دەستنيشان كەين.

6- دەستپێكا تێكستى و پەيوەندييا وێ ب دوماهيێن تێكستيڤە د رۆمانا مژاباد دا:

(مژاباد) ئێكەم رۆمانا رۆمانڤێسێ پارچا كوردستانا رۆژئاڤا (ژان دوست)ييە، كو هەتا ئەڤى دەمى دەھ رۆمان هەنە و هەر پێنج رۆمانێن (مژاباد، سێ گاڤ و سێدارەك، ميرنامە، مارتينێ بەختەوەر، كوبانێ) ب دياليكتا كرمانجى و ب تيپێن لاتينى نڤێسينە و هاتينە وەشاندن. رۆمانێن (عشيق المترجم، دم على المئذنة، نواقيس روما، باص أخضر، مجنون سلمى) ژى وەكو ديار ب زمانێ عەرەبينە.

رۆمانا مژاباد ل سالا (2003)ێ، ل ئامەدێ ژ لايێ وەشانخانەيا (بەلكى) هاتييە بەلاڤكرن. قەبارێ رۆمانێ (232) لاپەرە و هەر ل پێشيێ دهێتە گوتن: (ئەڤ رۆمانە ل بەر چار چرايان تێ خواندن) و ناڤێ هەر بەشەكى ب (چرا يەكەم، چرا دويەم، چرا سێيەم و چرا چارەم) هاتينە ناڤكرن.

بادينێ ئامێدى، كارەكتەر و ڤەگێرێ سەرەكيێ رۆمانێ ب رێيا نڤێساندنا رۆژانێن خوە، مە د بەتە سالا (1946)ێ، دا د بيردانكا هەر تاكەكێ كورد سالا دامەزراندنا كومارا مهابادێ بهێتە بيرێ. رۆمان د بنەرەتدا ل سەر هەر دوو مژارێن مێژوو و ئەڤينيێ هاتيە ئاڤاكرن. يا ئێكێ مژارا ئەڤينيێ كو مژارەكا مرۆڤايەتييە و زێدەتر ب سەرگوزەشتەيا كارەكتەرێ سەرەكيێ رۆمانێ بادينيڤە گرێدايە كو سێ جاران و ل سێ دەم و جهێن جودا ئەڤيندار دبيت و هەر سێ جاران ژى شكەستنێ ب دەستخوڤە دئينيت. يا دووێ مژارا بەرپا بوونا كومارەكێ د ناڤ پارچەكێ ژ ئاخا كوردستانێيە و يا ب چارەنڤێسێ سەروكێ كومارا مهابادڤە گرێدايە. ئەڤ رۆمانە هەر دوو هێلێن مێژوو و ئەڤينێ پێكڤە ب رێڤە دبەت و پێكڤە ژى ب دوماهى دئينيت، ئەڤجا ل سەر هێلا هەڤتەريبا ب رێڤە چونا هەر دوو رويدانێن سەرەكيێن رۆمانێ، دوو دەستپێك و دوو دوماهيێن سەرەكى ژ بۆ رۆمانێ هەنە.

بەرى دەربازى جيهانا ناڤخويا رۆمانا مژاباد بين، هەر ل ژێر ناڤونيشانێ رۆمانى، ئانكو ل سەر بەرگێ رۆمانێ، دەنگێ بادينێ ئامێدى دكەڤيتە بەر گوهێ مە كو بەحسێ نێزيكبوونا مرنا خوە دكەت و دڤێت ب رێكا نڤێساندنێ ل هەمبەر مرنا خوە ب راوەستيت و د ئەوێ باوەرێدايە پشتى هاتييە مهابادێ هەستا مرنێ ل دەڤ خورت بوويە .

(Mirin zengilekî bêdenge, tenê yê ku mirina wî nêzîk be, ringîniyê dibihîze. Ji roja ku ez bûme mêvanê Mehabad , ringînî ji guhê min neketiye ez jî da ku li himber mirina xwe

rawestim, dinivîsim. çiku tenê nivîsandin, zora mirinê dibe.)
Badînê Amêdî
Mehabad-sibat-1946 (Dost: 1)

ژ بەركو ئەڤ نقێسانە بەری تێكستا سەرەكی و ل جهەكێ ڤەقەتیای ئانكو ژ دەرڤەی تێكستا سەرەكی هاتییە ئاراستەكرن، زێدەتر وەكو دیباجە دهێتە بەرێخوەدان، چونكە دیباجە ((پێشگوتنەكە، د بنەرەتدا بەشەكە ژ تێكستا سەرەكی و تێدا ئەگەرێ نقێساندنێ دهێتە دیار كرن.))(اخوت:1392، 231) ب راستی ژی ئەڤ دیباجە بەشەكە ژ تێكستا سەرەكی و هەر زوی دگەل قولپاندنا لاپەران و دەستپێكرنا رۆمانێ، بادین هەر د ئێكەم لاپەرا ڕۆمانێدا و ل چەندین جهێن دی یێن رۆمانێ، هەر ب ئەڤان پەیڤان بەحسێ ئەگەرێ نقێساندنا بیرهاتنێن خوە دكەت، كو مرنا وی نێزیک بوویە، لەوما دەست ب نقێساندنێ كرییە:

gelo ji ber ku ez ber bi mirina xwe ve diçim?! Ji xwe her kes wehaye, ma kê pişta xwe daye mirinê!! tu kes ji derve yî xeleka wê najî, ezê binivîsim, tenê nivîsandin zora mirinê dibe. (Dost:73)

دیسان ل دوماهییا رۆمانێ، ئەو یادداشتا بادینی ل پشت خوەرا هێلای، هەر ئێكسەر ئاوازا وێ یادداشتێ بیرا خواندەڤانی ل ئەڤێ دیباجێ دئینیت و دەملدەست ژ لاپەرا دوماهیێ بۆ لاپەرا دەستپێكێ ڤەدگەریتەڤە دا دەست ب هەڤبەر كرنا هەر دوو دیمەنان بكەت، ئانكو خواندەڤان هەست پێ دكەت یێ د بازنەكێدا دزڤریت، كو هەر هەمان سیناریو ب رێكا هندەكێن پەیڤێن هەڤبەری ئێك، بەلێ ب دەلالەتەكا هەڤتەریب دوبارە دبیتەڤە، كو ژ لایەكیڤە چێژێ ژ ئەڤێ چەندێ وەردگریت و ژ لایەكێ دیڤە دەلالەتێ بۆ پەیدا دكەت، بەلێ جیاوازییا هەر دوویان د وێ چەندێدایە كو یا ئێكێ وەكو دیباجە و یا دوماهیێ وەكو یادداشت دهێتە بەرێخوەدان. د یا ئێكێدا ئەم بادینی وەكو ڤەگێر د نیاسین، بەلێ د یا دووێدا زێدەتر وەكو كارەكتەرێ رۆمانێ بەرێخوەدەینێ. مێژوویا نقێسینا دیباجێ ڤەدگەریتەڤە بۆ دەستپێكا دامەزراندنا كومارا مهاباد و مێژوویا نقێسینا یادداشتێ بۆ ژ ناڤچوونا كومارێ ڤەدگەریت، هەر ژ بەر هندێ د دیباجێدا بەحسێ مرنێ دكەت، بەلێ د یادداشتێدا خوە وەكو كەسەكێ مری دەتە نیاسین.

دیسان تشتێ ئەڤێ دیباجێ تایبەت دكەت، دەنگێ بادینی وەكو ڤەگێرێ رۆمانێیە، خواندەڤان هەر ژ ڤێ خالا نقێسینێ خوە نێزیكی جیهانا رۆمانێ دبینیت، كو پێشوەخت یێ هندەك زانیاریان ل دور جهێ ڤەومینا بویەرێن رۆمانێ، دەم و كەش و هەوایێ رۆمانێ و هەتا ب رەنگەكێ نەراستەوخوە بۆ خواندەڤانی دیار دكەت كو دبیت هەر ئەو ب خوە كارەكتەرەكێ رۆمانێ بیت، چونكە دێ ب كارێ نقێساندنێ رابیت. كەواتە ئەڤ دیباجەیە بۆ خواندەڤانی هەلگرا هەر دوو ئەركێن سەرنجراكێشان و گەهاندنا زانیاریانە .

د لاپەرا دووێدا دهێتە دیاركرن رۆمان دێ ل بەر چار چرایان هێتە خواندن، بەلێ ژ بەر گرێچنا رۆمانێ كو ل سەر هێلا دوو زنجیرە رویدانان ئاڤا بوویە، دوو دەستپێكێن سەرەكی و دوو دوماهیێن سەرەكی ژ بۆ رۆمانێ هەنە .

دەمێ دەربازی لاپەرا سێیێ دبین، ل ژێر دەستەواژا (چرا یەكەم) تێكستەكا كورت وەكو دەروازە هاتییە نقێسین و پەیڤێن وێ ئاراستەی گوهدارەكێ نەدیار/ خواندەڤانی دهێتە كرن، كو رۆلێ وان پەیڤان ئاگەهداركرن و هشیاركرنا خواندەڤانی ل سەر رەوشەكا خەمبارە، بەلێ ژ بەركو مفا ژ هونەرێ لادانێ هاتییە وەرگرتن، ب درستی دیار نینە ئەڤ رەوشا نالەبار یا چ كەسەكییە .

Çira yekem
Wisa melûl û bê ronahî, tu dibêjî qey ne çira ye Zere mîna mirinekê (Dost:3)

ل ڤێرێ پەیڤا چرا، دركەیە و دوو رامان ژ بۆ هەنە. رامانا نێزیك یا دیارە، بەلێ رامانا ڤەشارتی وەسا دهێتە تەخمین كرن كو مەرەم پێ بادین ب خوە بیت، چونكە كێم بوونا رۆناهییا چرایێ و زەربوونا رەنگێ چرایێ ب مرنێ وەسف كرییە. ئەڤجا ژ بەركو بادینی د دیباجێدا بەحسێ نێزیكبوونا مرنا خوە كر، دیارە ب رێكا ئەڤێ دەروازێ ژی ڤیایە دوپاتیێ ل سەر رەوشا خوە بكەت و مە ئاگەهدار بكەت كو رویدانێن ڤێ چرایێ/ پشكێ، گرێدای ب رەوشا وی یا خەمبارە. ب راستی ژی دەستپێكا رۆمانێ بەلگەیە ل سەر راستییا ئەڤێ ئاخفتنێ :

Ez Badînim, bayekî dînim, giyanê min goleke kevizgirtî ye, arîya sê kuçikên koçera ye ku li pey xwe dihêlin. dorpêçkirî me bi xewnan, bi

bîranînan û bi perçeyên dilekî şikestî. Xefkên demê salên temenê min yê mîna çivîkekî kor didin ber diranên xwe. Bi tenê me vê şevê weke dareke miradan û rêwiyekî westiyayî. (Dost: 3)

ئەڤە دەستپێکا رۆمانێیە. ژ ئێکەم پەیڤا تێکستا سەرەکی دەستپێدکەت و دگەل دوماهی هاتنا بەندا ئێکێ ژ نڤێسینێ ب دوماهی دهێت. پیڤەرێ دەستنیشانکرنا سنوورێ ئەڤێ دەستپێکێ ژ لایێ ناڤەروکێڤە، خالا سێ یێ ژ بۆچوونا (روبرت فۆنك)ی ب ناڤێ (زەلالبوونا چڕ)، دگەل ئەو جهێ ئەڤ دەستپێکە ب دوماهی دهێت د گونجیت، چونکە پشتی ئەڤێ دەستپیکێ تەکەزی ل سەر تشتەکی کو ئەوژی مرنە دهێتە کرن، ئانکو د پەراگرافا دەستپێکێدا بادین خوە دەتە نیاسین، بەلێ د پەراگرافێن دویفرا بابەت دهێتە گوهارتن و بەحسێ مرنێ دکەت و مرنا خوە نێزیك دبینیت و سەرنجا خواندەڤانی بۆ ئەڤی بابەتی رادکێشیت دا بەحسێ رویدانا ژ دایك بوونا خوە بکەت کو هەر ل وێ شەڤا ژ دایك دبیت، دایکا وی دمریت و پاشی دزانین بابێ وی ژی هەر ل وێ رۆژا بادین هاتییە سەر دنیایێ، د شورەشا شێخ مەحمودێ حەفیددا ل سلێمانیێ شەهید بوویە، ئانکو ژ پەراگرافا چارێ یا رۆمانێ، خواندەڤان تێکەلی رویدانێن رۆمانێ دبیت، کو دبیتە دەستپێکا رویدانێ و جورێ وێ ژی (دەستپێکرن ژ دەستپێکێ) یە، چونکە بەحسێ ئێکەم وێستگەها ژیانا خوە دکەت:

Di odeyeke rût de ez ji dayik bûm, tenê tivingek û Quranek bi ser serê min ve daleqandî hebûn. (Dost: 3)

کەواتە دەستپێکا رۆمانێ، نە دەستپێکا رویدانێیە، بەلکو دەستپێکەکا سالوخدانێیە کو تێدا رەوشا کارەکتەرێ سەرەکیێ رۆمانێ هاتییە سالوخدان کرن. ئەڤجا ئەگەر ڤەگەرینەڤە ئێکەم رستەیا دەستپێکێ دبینین ژ لایێ سینتاکسیێڤە، رستەکا ئالۆزە ژ دوو ڕستان پێك دهێت. د شارستەدا (ئەز بادینم) ناڤێ خوە دیار دکەت و ئەڤ گریمانە ل دەڤ خواندەڤانی پەیدا دبیت کو خەلکێ دەڤەرا بادینانە. د پاڕستەدا (بایەکێ دینم) ئانکو ب ژئێکڤەکرنا پرتێن ناڤێ خوە، ڤیایە هارمۆنیێ بێخیتە د ناڤبەرا هەر دوو رستاندا، هوسا موسیقا هەر دوو رستەیان بالا خواندەڤانی رادکێشیت و ئەڤ هزرە ل دەڤ پەیدا دبیت کو بادین یێ ب کارێ نڤێساندنێ رابووی و نە دویرە نڤێسکار و هوزانڤان بیت، چونکە یێ خوە ب بایەکێ دین دەتە نیاسین، واتە تێگەهـ و رامانەکا نوی دەتە ناڤێ خوە دا کەسایەتییا خوە ب ڤێ رێکێ بدەتە نیاسین، ئەڤەژی زێدەتر کارێ ئەدیب و هوزانڤانانە، نەخاسمە د بەردەوامیێدا رستەێین دی یێن ئەڤێ دەستپێکێ ژی پڕن ژ بکار ئینانا هونەرێن ئەدەبی و زێدەتر هەولدایە مفایێ ژ هونەرێ لێکچواندنێ وەربگریت، چونکە (هونەرەکێ دەرونییە. مروڤ دخوازن ئاخفتنێن وان د رۆهن بن، دا مەبەستێن وان رۆهنتر بکەڤنە بەر گوهی.)(مستەفا: 2011، 115)، لەوما دبینین د بەردوامییێدا بادین گیانێ خوە ب دەریاچەیەکا کەفزگرتی سالوخ ددەت. کەفزگرتن متافۆرەکە دەربڕینێ ژ نەمانا هەستان، واتە کویراتییا برینێن دەرونییێن بادینی دکەت، کو ل دویفرا دیار دبیت ئەڤ برینە ل سێ جهان ڤێکەتینە، ئەوژی دەمێ دبێژیت: ((ئاریا سێ کوچکێن کوچەرایە))، ئاریا ئانکو توز، ل ڤێری مەرەم پێ ئەوە وەکو مرۆڤێ کوچەر ژ جهەکی بۆ جهەکێ دیتر چوویە و ل هەر جهەکی توز و پاشماوێ برینەکێ ل سەر دەرونێ وی مایە. بادین دەمێ دبێژیت: ((خەفکێن دەمێ سالێن تەمەنێ من یێ مینا جڤیکەکێ کور ددەن بەر درانێن خوە)) ئاها ل ڤێرێ ژ بۆ پتر رۆهنکرنا نەخوشیێن ب سەری هاتی بێهودەییا تەمەنێ خوە یێ دەربازکری ب بالندەکێ کورە لێکچواندییە و ئامرازێ لێکچواندنێ پەیڤا (مینا)یە، روویێ لێکچواندنێ ژی هەر دوو پەیڤێن (خەفك، کورە)یە، کو مەرەم پێ توش بوون، قورتال نەبوون و ژ ناڤچوونە. هەروەکو دزانین د سرۆشتێ ژیانێدا، هەر چ تشتەکێ بەرەڤ ناڤچوونێ بچیت، دٍکەڤیتە بەر بێ دلوڤانییێ، بۆ ڤێ چەندێ ژی ل دەستپێکێدا پەیڤا (ددان) درکەیە ژ بێ دلوڤانیێ. پرسا ل ڤێرێ پەیدا دبیت، ئەرێ ئایا ئەو بێ دلوڤانییا بادینی د ژیانا خوەدا دیتی، ئەو بەرەڤ ناڤچوونێ برییە؟

بادین ل دوماهی رستەیا دەستپێکێدا ((ب تنێمە ڤێ شەڤێ وەکە دارەکە مرادان و رێوێیەکێ وەستیایی.)) ب رێکا ئامرازێ لێکچواندنێ (وەکە) و روویێ لێکچواندنێ (ب تنێمە)، خوە وەکو دارەکا مرادان و رێڤینکەکێ وەستیای ب تنێ دبینیت. ل رێزێن پێشین، بۆ مە دیار دبیت، کو پاشماوێ برینێن سێ جهان ل سەر دەرونێ

بادینی مابنە، لەوما بادین خوە ب رێڤینكەكێ وەستیای دبینیت، بەلێ پرس ئەوە ل ئەڤان هەر سێ جهان چ ب سەرێ ئەڤی رێڤینكی/ بادینی هاتییە و مەرەم ژ دارا مرادان چییە؟ چونكە د باوەرا خەلكێ سادە بیندا، دارا مرادان دارەكا پیرۆزە و د ڤێ باوەرێدانە هەر چ هیڤی و مراد هەبن، دێ بۆ وان بجە هێت، دیارە ئەڤ دارە متافورەكە، بادینی ب كار ئینایە دا دیار بكەت تشتەك گەلەك گەلەك ل دەڤ خوە یێ پیرۆز كری كو دبیت ژ ئەگەرێ پیرۆزكرنا ئەوی تشتی، ئەڤ برینە لێ پەیدا بووینە. دیسان واتایەكا دی ژی ژ شێوازێ رستێ دیار دبیت كو بادین بۆ هندەك كەسێن هاتینە د ژیانا ویدا وەكی دارەكا مرادان بوو، ئەو كەسە هاتن هیڤیێن خوە ل بادینی سیار كرن و پاشی چوون و ئەو ب تنێ ما، هەروەكو دیار دكەت تەنها تشتێن بۆ وی ماین خەون، بیرهاتن، دلەكێ شكەستی و ب تنێ بوونە.

د ئەڤێ دەستپێكێدا، ئەڤ هزرە پەیدا دبیت، كو دبیت گرنگترین رەگەزێ رۆمانێ كەش و هەوایێ وێ بیت، چونكە رویدان و پەیوەندییێن د ناڤا رۆمانێدا ژ روانگا دیتنا كەسوكی و هەستیارییا ڤەگێر(بادین)ی، دێ هێنە ڤەگێران. بادینی هەر ل ڤێ دەستپێكیدا هندەك زانیاری ل دور خوە دانە مە و ئەو هەستا ل پشتا پەیڤێن وی وەل مە دكەت دا ب ساناهی بشێین جوداهیێ بێخینە دناڤبەرا جیهانا دەرونییا وی و ژینگەها تێدا دژیت، ئانكو ئێك ب ئێكا سالوخدانێن بادینی، نیشانەنە كو خواندەڤان دێ دەربازی سەربورا وی یا ژیانێ ل جهێن جودا بیت و چەوانییا هزركرن، بەرێخوەدان و پەیوەندییێن وی د ژیانێدا، دێ كارتێكرنێ ل سەر رەوشا وی و گڤاشتنێن وییێن دەرونی كەت. هەر ژ بەر هندێ خواندەڤان د بەردەوامییێدا بەری كو هزر د پەیوەندییا هو و هوكارییا دناڤبەرا رویدانادا بكەت، هەول ددەت كەش و هەوایێ تایبەت كو بێهنا نالین و خەمگینا ڤەگێری ژێ دهێت ڤەبینیت و ژ هەر لایەنەكی هزر و تایبەتمەندییێن دەرونی و گیانییێن ڤەگێری بنیاسیت .

ژ بۆ ئاڤاكرنا دەلالەتا ئەڤێ دەستپێكێ د پەیوەندییا وێ دگەل دوماهییێدا، پێدڤییە هشیار بین كو دوو رۆلێن ئەڤێ دەستپێكێ هەنە، ژ بەركو هەم دەستپێكا رۆمانێیە، هەم دەستپێكا چرایا ئێكێیە، ئانكو د رولێ وێ یێ ئێكێدا، دێ پەیوەندییا وێ دگەل دوماهییا چرایا ئێكێ دیار كەین و هەمی چراییێن رۆمانێ ب ئەڤی شێوەی، دێ پەیوەندی دناڤبەرا دەستپێك و دوماهییێن واندا هێتە دیار كرن. بەلێ دەستپێكا چرایا ئێكێ وەكو دەستپێكا سەرەكی بۆ رۆمانێ دهێتە هژمارتن، ئەڤجا د رۆلێ وێ یێ دوویێدا، پێدڤییە پەیوەندییێ بێخینە دناڤبەرا ئەڤێ دەستپێكێ و دوماهییا رۆمانێ، كو ئەوژی وەكو دوماهییا سەرەكی دهێتە هژمارتن و رۆمان ل بەر ئەڤان هەر دوو ستوینان (دەستپێكا سەرەكی و دوماهییا سەرەكی) ئاڤاهییێ خوە ژ لایێ تەكنیك و هزرێڤە ئاڤا و تمام دكەت.

ژ بو دەستپێكا رۆمانا (مژاباد)، پێدڤییە ب رێكا ئەلەمێنتێن د ناڤا رۆمانێدا، گهورین پەیدا ببن و رویدان بكەڤنە بەر گهورینان، دا د پیڤاژوویا ڤەگێرانێدا سەرەداڤێن هزرییێن دەستپێكێ رۆهن ببن و ب پشت بەستن ل سەر رویدانێن لوژیكی بگەهینە دوماهییا رۆمانێ و ل دویڤ ئێك ژ هەر سێ شێوەیێن (وەكهەڤی، جوداهی، بەرسڤدان)، پەیوەندییا دناڤبەرا دەستپێك و دوماهییێدا دیار بكەین .

بادینی د دەستپێكا رۆمانێدا ب ئاوازەكا خەمبار، كەش و هەوایەك ژ دەرد و برینێن گیانی و دەرونییێن خوە چێكر و ئەڤ مەرقدارییە د دلێ خواندەڤانیدا پەیدا كر، دا بزانیت بۆچی ب بایەكێ دین خوە دا بوو نیاسین؟

Xwedê rehma xwe li hestiyê wî kesî bike, ku mey afirandiye. Ew çi mejî bû di serê wî de?! bê guman ew kes evîndarekî dilşikestî bû weke min, lê ez! ezê çi biafirînim ji xeyrî van rûpelên ku dîn bûna xwe bi ser wan de weke xwîna birîndarekî dirijînim. (Dost: 75)

ل دویڤ لۆژیكا رویدانێن دكەڤنە د ناڤەراستا رۆمانێدا، (بادین) بیرەوەرییێن خوە ژ ئێكەم چرکا ژ دایكبوونێ بەحس دكەت و ڤەدگەریتەڤە بۆ دەمێ بەری ژ دایكبوونێ. داپیرا وی بۆ چیرۆكێ ڤەدگێریت كو بابێ وی، (یونسێ ئامێدی) بریار دابوو بچیتە سلێمانیێ و تێكەلی شورەشا شێخ مەحمود)ی بیت، رۆژا خاترێ ژ دایك و هەڤژینا خوە دخازیت، داخازێ دكەت ئەگەر هەڤژینا وی كورەك ببیت ناڤێ كورێ وی بكەنە (بادین). وەسا دیارە یونسێ ئامێدی و هەڤژینا وی (هامست)، پشتی ژ چارەسەرییێ بێ هیڤی دبن، ڤەستا بامەرنێ دكەن و چەندەكێ خزمەتا تەكییا (شێخ بەهائەدینێ

نەقشەبەندی) دكەن و پاشی ل سەر داخازا شێخی ڤەدگەرنەڤە ئامێدیێ و لاڤایا دكەت كو خودێ زاروكەكی ب رزقێ وان بكەت .

تشتێ د رێرەوا ڤەگۆتنا بیرەوەرییێن بادینیدا پێش چاڤ دبیت، تێكدانا هێلا دەمێ بویەرانە. بادین پشتی رویدانا ژ دایكبوونا خوە ڤەدگەریت، ل دویڤ دەمێ ڤەگێرانێ بیرهاتنێن خوە ژ هێلا دەمێ نهو بەردەوام دكەت و ئێكەم كەسا دەتە نیاسین هەڤكار و خوشتڤییا خوە (موژدە)یە. لێ ل دویڤ زنجیرا رویدانێن د دەمێ بوریدا رویداین، بەرەڤ پاشڤە ڤەدگەریت و جارەكا دی بۆ دەمێ نهو دزڤریت و پیڤاژوویا رویدانان دناڤبەرا ئەڤێ پێش و پاشكرن و ئینان و برنا بیرەوەرییان بەردەوام دكەت و خواندەڤانی ژ مهابادێ بۆ ئامێدیێ و ژ ئامێدیێ بۆ سلێمانیێ و هەر جار قولاچكەكێ ژ بیرەوەرییێن خوە دادقوتیت و هەر زوی خواندەڤان دزانیت، چیروكا ئەڤینا بادینی نە دگەل (موژدە)یێ و نە ژ مهابادێ دەستپێكرییە، بەلكو ژ ئامێدیێ دەستپێكرییە.

هەر چەندە بادین د پیڤاژوویا نڤێسینییێن خوەدا، گەلەك بەحسێ ژیانا خوە ل ئامێدیێ ناكەت و هەتا دشێین بێژین پتریيا كورتكرن و لادانێن دەمی، یێت ئەڤێ قوناغا ژیانا وینە، بەلێ یا ئەم دزانین خواندنا سەرەتایی ل ئامێدیێ تمامكرییە، پاشی دگەل هەڤالێ خوە (سادق بهائەددین)ی ب وێ هیڤیێ چووینە مویسلێ كو رۆژەكێ ببنە ماموستا و خزمەتێ بكەن، لێ گرنگترین رویدانا ژیانا وی ل ئامێدیێ، ڤیان و حەزژێكرنا وی بۆ كچا مەتا وی بوویە و د نڤێسینا بیرەوەرییێن خوەدا، ئەڤ بیرەوەرییە ب خەتەكێ تۆخ ب(خەفكێن دل- Xefkên dil) ناڤ كرییە و بەری دەست ب ڤەگێرانا بیرەوەریێ بكەت د دەروازەیەكا كورتدا كو ژ سنووریێ ئێک رستە دەرباز نابیت، پێشوەخت ناڤەروكا ئەوێ بیرهاتنێ دئێخیتە بەرچاف، ئەڤەژی ئەو دەروازەیەیە :

Erê..........yek caran dil kor dibin, di koncalên evînên nêçîrvan de werdibin. 1939 Amêdyê (Dost: 26)

ل ڤێرێ ئەڤ دەروازەیە د رێیا ئاڤاكرنا دەلالەتا دەستپێكا رۆمانێدا هاریكارییا مە دكەت دا باشتر د ئێک ژ رستەیێن دەستپێكا رۆمانێدا بگەهین، چونكە ئەڤ بیرەوەرییە وەكو مە گوتی ب خەفكێن دل هاتییە ناڤكرن و ئەڤە ئێكسەر رستەیەكا دەستپێكا رۆمانێ واتە ((خەفكێن دەمێ سالان))، دئینیتە بیرا مە، ئەڤجا ب رێیا بابەتێ ئەڤێ رستا ل سەری مە ئاماژە پێدای، دیار دبیت، كو مەرەما بادینی ل دەستپێكا رۆمانێدا ژ ئەو خەفكێن تەمەنێ وی بەر ئاڤێ بری، خەفكێن ئەڤینێنە كو دەمی بیرەوەرییا خوە ڤەدگیریت وەسا دیار دبیت، ل سالا (1939) ئێكەم جار ل ئامێدیێ دل كەتیێ كچا مەتا خوە دبیت، بەلێ پشتی ب پیلانا داپیرێ كچا مەتا وی بۆ بامەرنێ دهێتە هنارتن، ئەوژی ل دوماهییا پاپیزا هەر وێ سالێ، وەكو كەسەكێ بێ جهـ و مال پشتا خوە دەتە ئامێدیێ و قەستا سلێمانیێ دكەت و بەری كو (ژالە) یێ بنیاسیت و بكەڤیتە د خەفكێن ئەڤینا ئەوێدا، فال ڤەكەرەك پێشبینیا سێ تشتان دكەت: 1- شكەستێن وی یێن ئەڤینی ل هەر باژێرەكێ بچیتێ. 2- كورتییا تەمەنێ وی. 3- چەوانی و جهێ مرنا وی دیار دكەت:

-Her şarekî tu lê bimînî, gora evîneke teye, ayyyy dilê te derizîye, sê ribê mûma jiyana te şewitîye, ezîzê ber dilê te reviyaye, mirina te li nava çiyaye, a binêre fala te weke sibehekê xuyaye. Ji hîva li çarde bitirse, bawer nakî ji falnaseke dî jî bipirse!! (Dost: 34)

گرنگییا ئەڤێ پێشبینیێ د وێ چەندایە كو ل دەستپێكا رۆمانێدا، بادینی بەحسێ (ئاریا سێ كوچكێن كوچەرا) كرییە، ئەڤ سیگنالە بەری رویدانان دكەڤن و وەكو بەلگەیەكێ خواندەڤانی ل سەر شكەستێن دلینیێن بادینی هایدار دكەت، ئەڤجا دەمێ (ژالە) دهێتە د ناڤا رویدانادا، خواندەڤان پشت راست دبیت گورا دووێ یا ئەڤینا بادینی ل سلێمانیێیە. (ژالە) هەردەم بادینی تێهنییا ئەڤینا خوە دكەت، هەر چەند جارەكێ بەرزە دبیت و ئەڤ بێ ئاگەهییە وەل بادینی دكەت دا د ئێش و برینێن خوەدا پتر ژ هەر جار حەز ژێ بكەت، دەمی (ژالە) بریارێ دەت بۆ خواندنا بەشێ ئینگلیزیێ بچیتە زانكویا بەغدایێ، بادین ب رێكا هنارتنا نامەیان پەیوەندییا خوە دگەلدا بەردەوام دكەت و هەردەم چاڤەرێ بەرسڤا نامەیانە، لێ تەنها تشتێ د نامەیێن (ژالە)یێدا نابینیت، خەریبی و حەزژێكرنە .

(ژالە) د نامەیێن خوەدا هەردەم بەحس و پەسنا هوزانڤان و رۆمانێن رۆژئاڤایێ دكەت و د وێ باوەرێدایە، كوردان چ جاران كەسانێن وەك وان نەبووینە. هەردەم ب هزرێن خوە دژایەتییا بادینی دكەت و ب ئاشكەراییی

پشتەڤانییا هێزا ئینگلیز دکەت و دخوازیت ئینگلیز د شەرێ جیهانیدا سەربکەڤیت، لێ ئەڤ تشتە هەمی بۆ بادینی نە د گرنگن، تەنها تشتی بادینی دڤێت هەبوون و نێزیکبوونا (ژالە)یێیە، نەخاسمە د جوتبوونێدا هێزا ڤیانا خوە بۆ ژالەیێ دیار دکەت. ل سالا (1943)ێ، دەمێ (ژالە) د شەڤەکا چاڤەرێنەکریدا ژ بەغدایێ ڤەدگەریت و قەستا مالا بادینی دکەت، بادین ب هیڤی و گری و گەفێن خوە کوشتنێ داخوازێ ژ (ژالە)یێ دکەت ل جەم وی بمینیت و ئەڤ ترسا ژ دەستدانێ وەلێ دکەت هەر ل وێ شەڤێدا و پاشی بۆ دوماهی جارا (ژالە)یێ ل سلێمانیێ د بینیت پرسا پێکئینانا ژیانا هەڤژینیێ ژێ بکەت، لێ ژالە هەڤژینیێ ب هزرەکا دور دبینیت و بەری ڤەگەریتەڤە بەغدایێ ل سەر پارچە کاغەزەکێ دنڤێسیت (I am sory) و هەمی تشتان ب دوماهی دئینیت.

(ژالە) ب هاتنا خوە د ژیانا بادینیدا، هەر زوی بادین ئێخستە د داڤێن ئەڤینا خوەدا و هەر ب وێ لەزاتیێ کارڤەدانێن دەروونی و هەستی ل دەڤ بادینی پەیدا کرن. بێهنا شەوتین و کەلێنا ناخێ وی د ئەڤێ ئەڤینێدا، ژ خێرایی و لەزاتییا رۆمانێ کێم دکەت و کارتێکرنێ ل دەروونێ خواندەڤانی ژێ دکەت، ئەڤ قوناغا ژیانا بادینی گەلەك جاران ب هویرکارییان دکەڤیتە بەر هزر و بیرا وی. هەتا پشتی بادین ژ سلێمانیێ دویر دکەڤیت، ئەڤینا خوە ب دلەکێ شکەستی دبەتە مهابادێ.

ez çîroka Jale qeto qeto ji Mujde re dibêjim, divê ez vî kevirê giran ji ser dilê xwe hilînim, heft salin ev dil dikizire, heft salin ev birîn vêketiye, heft salin ev evîn ranazê, ev çîrok dimeye, ezê bi barana nivîsînê vê dojehê vemirînim. (Dost: 39-38)

بادین ئازارێن ڤێ ڤینێ ب (کەڤرەکێ گران، برین، د کزرە، رانازێ، د مەیە، دۆژەھ) سالوخ دکەت کو ئەڤ برینا بەر ب دەرونێ وی کەتی هەرا نوویە و هێدی هێدی گیانێ وی ژێ لاواز کرییە و پشتی بورینا حەفت سالان ئێدی ناهێتە رۆپوش و ژبیرکرن. بێ دلوڤانییا ئەڤێ ئەڤینێ بیرا مە ل پەیڤێن دەستپێکا رۆمانێ دئینیت دەمێ بەحسێ (خەفکێن سالان دکەت کو تەمەنێ وی یێ وەك بالندەکێ کور دایە بەر ددانان).

د چرایا ئێکێ یا رۆمانێدا شکەستنا دلێ بادینی د دوو ئەڤینێن ویدا دبینین، کو زێدەتر بۆ رابردووی و چیروکا تێکچووونا هەر دوو ئەڤینا ڤەدگەریت. هەر چەندە پەیوەندییا دەستپێکا رۆمانێ تنێ ب چرایا ئێکێڤە نینە و خواندەڤان نیشانێن ئەڤێ دەستپێکێ و پێشبینییا فالناسێ، د چراێێن دیترێن رۆمانێدا چاڤەرێ دکەت و د زانیت مهاباد ژی وەکو ئامێدیێ و سلێمانیێ دێ بیتە گورا ئەڤینەکا پێك نەهاتی. موژدە د چرایا ئێکێیا رۆمانێدا زێدەتر بەشەکە ژ رۆژانێن بادینی نەك بیرهاتنێن وی، لێ پشتی رێڤەبەرێ ئەوێ قوتابخانەیا (بادین) و (موژدە) تێدا ماموستا، گازندەیان ژ تێکەلییا وان ل پێش چاڤێن قوتابیان دکەت، ئەڤە دبیتە بەهانەیەك دا (کەریمێ شکاك) (موژدە)یێ ژ بادینی دویر بکەت و موژدە ل قوتابخانەکا دیتر ببیتە ماموستا، ئەڤجا دوماهییا بەشێ ئێکێ ب چار نامەیێن موژدە بۆ بادینی دهنێریت ب دوماهی دهێت. موژدە د نامەیێن خوەدا هەر جار بەحسێ بابەتەکی دکەت. کوچکرنا وان ل سالا (1930)ێ، ژ شنویێ بۆ مهابادێ، مرنا دەیکا وێ ب لەهییا بارانێ ل مهابادێ، ماموستایەتییا وێ د دەمێ نهودا ل قوتابخانەیا (پەروین)، بومبەبارانکرنا مهابادێ ل سالا (1942)ێ، ب فرۆکێن روسان کو د وێ بویەرێدا هەڤژین و هەر دوو زارویێن کەریمی دهێنە کوشتن و چرایا ئێکێیا رۆمانێ ب نامە و پەیڤێن موژدەیێ ب دوماهی دهێت، لەوما ل دوماهییا ئەڤێ بەشێ موژدە دبیتە ڤەگێر کو ب ئەڤان پەیڤان چرایا ئێکێ ب دوماهی دئینیت :

.Kerîm jî her roj, heta ku reşayî dikete bajêr, li ber gora malbata xwe, li goristana Budaq Sultan bû. Çira ya ku ji bo bîranîna jin û her du zarokên xwe -Ismayîl û cafer- li ser gorê danî bû vêdixist û geş dikir. Ku ez ne şaş bim, wê salê Komeley Jîyanewey Kurd (J. K) saz bû.
Êdî xewa min tê, şev xweş Bado…. te maç dikim Mujde. (Dost: 84)***

پیڤەرێ دەستنیشانکرنا جهێ ئەڤ دوماهییە ژێ دەستپێدکەت، ب رێکا گهورینا بابەتی بوویە، ئانکو د رێز و رستەیا بەری دوماهییێ، موژدە بەحسێ هەلویستێ روسیایێ پشتی بومبەبارانکرنا بازێرێ مهابادێ دکەت کو روسان هەولدان ب رێکا بەلاڤکرنا چا و شەکر و توتنێ، خەلکی ژ خوە رازی بکەن، لەوما ژ لایێ فورمیڤە ژی هەروەکو د تێکستیدا دیار بووی ب رێکا نیشانا خالبەندیێ (. دانانا ئێك خال) ئانکو ژ ئەڤ جهێ مە وەکو دوماهی

دەستنیشانکری، بابەت هاتە گهورین و بەحسێ ڕەوشا کەریمی دهێتە کرن، دیسان ل دوماهی رێزا نڤیسینێ پەیڤا (ئێدی) ئاماژە ب دوماهی هاتنا هێزا ڤەگێریێ(موژدە) و گرتنا دەرگەهێ ئاخفتنێ ددەت، دیسان سێ ستێر ل ژێر رێزێن نڤیسینێ هاتییە دانان کو ئاماژەیە بۆ ب دوماهی هاتنا بەشێ ئێکێ یێ رۆمانێ .

ل ئەڤێ دوماهییا دیالوگیدا، موژدە یێ بەحسێ کریارەکا رۆژانەیا کەریمی بۆ بادینی دکەت، کو رۆژانە کەریم دچیتە سەر گوورێ خێزانا خوە. وەکو دیار مروڤ پشتی مرنا خوشتڤیێن خوە رۆژانە قەستا گورستانێ ناکەن، لێ ئەڤ کریارا کەریمی ژ ئەنجامێ کارڤەدانا وییە بەرامبەر کریار و رویدانەکا هۆڤانە. هەر چەندە چیروکا خێزانا کەریمی ب رویدانەکا لاوەکییا رۆمانێ دهێتە هژمارتن کو ڤەبارێ بەحسکرنا وێ ژ ئێك لاپەر دەرباز نابیت و خواندەڤان ب ڤەدیتنا هزر و بابەتێ ئەڤێ دوماهیێڤە ماندی نابیت، ئەوژی دەمێ موژدە ب رێکا نامەیێ ئەڤێ چیروکا بەری چار سالان رویدای، ب کورتی بۆ بادینی ڤەدگێریت کو کەریمی دایکا خوە و موژدە دگەل خوە بربوونە چنینا گەنمی. دەمێ باژێر دهێتە بومبەبارانکرن، هەڤژین و هەر دوو زارویێن وی د مالێڤە لاش پرتکی دهێنە دیتن و مەژیێ کورێ وی (ئیسماعیل)ی ب دیواریڤە د پەقیت. دایکا کەریمی خوە ل بەر ڤێ رویدانێ ناگریت و ئەوژی ژ خەم و کەسەراندا دمریت. تەنها تشتێ کەریم پشتی ڤێ رویدانێ هەر دوبارە دکەت ئەڤ رستەیە:

ne ji xwîna hejaran bûya, Krêmlin sor ne dibû!! (Dost: 83)

دیسان ل دوماهیێدا ئاماژە ب هندێ ژی هاتییە دان کو ل وێ سالێ کومەلەی ژیانەوەی کورد ساز بوویە، هەروەك دیار ئەڤ کومەلە ل سالا (1942)ێ، ل مهابادێ پەیدا بوویە، ئەڤجا ب رێکا ئەڤێ نیشانێ سالا بومبەبارانکرنا مهابادێ ب درستی دیار دبیت. بابەتێ ئەڤێ دوماهییێ ژ کریارا هاتییە ئەنجامدان یا دیارە، بەلێ سەبارەت پەیوەندییا دناڤبەرا دەستپێك و دوماهییا بەشێ ئێکێ یا رۆمانێدا، ئەڤ پەیوەندییە ل سەر شێوەیێ جوداهیێ ئاڤا بووی:

1- ژ لایێ ڤەگیری/ێ: دەستپێکێدا ڤەگێر بادینە، لێ ل دوماهیێ ڤەگێر موژدەیە.

2- ژ لایێ بابەتیڤە: ل دەستپێکێدا بادین بەحسێ شکەستێن خوە یێن دلداری دکەت، واتە د دەستپێکێدا بەحسێ ڕەوشا بادینی دهێتە کرن، بەلێ ل دوماهیێدا موژدە بەحسێ کریارەکا هوڤانەیا روسیایێ ل مهابادێ دکەت و رەوشا کەریمێ شکاك نمونەیە بۆ ئەڤێ کریارێ.

3- ژ لایێ شێوازێ نڤیسینێ: دەستپێکا رۆمانێ وەکو دەستپێکەك بۆ نڤیسینا بیرهاتنێن بادینی دهێتە بەرێخوەدان و خواندەڤان ژی وەسا هەستپێدکەت، بادین یێ بیرهاتنێن خوە بۆ دنڤیسیت، لەوما گوهدارییا دەرد و برینێن وی دکەت و هەست و دلسۆزییا خواندەڤانی ب دەستخوەڤە دئینیت. بەلێ دوماهییا بەشێ ئێکێ ب نامەیا موژدە یێ بۆ بادینی ب دوماهی دهێت، لەوما بەرێ ئاخفتن و پەیڤێن وێ نە بۆ خواندەڤانینە، بەلکو ژ بۆ بادینیە .

4- دەستپێك؛دەستپێکەکا سالوخدانێیە، دوماهی ژی ؛ دوماهییەکا دیالوگییە.

بادین چرایا دووێ یا رۆمانێ ب هویرکارییێن سال و مەهـ و رۆژ و جهی دەستپێدکەت و ب دەستپێکەکا سالوخدانێ، دویر ژ کریار و رویدانا وەسفا ژینگەها مهابادێ دکەت. هەرچەندە سالوخدنەکا کێم زانیارییە، لێ هویرکارییێن وێ تێرا ئاڤاکرنا دەلالەتێ دکەن و سەرەداڤێن بابەتی تێدا هاتینە پێشکێشکرن :

12 Nîsan 1946 Mehabad

min nivîsî bû ku ez li Mehabadê weke ku di romanekê de dijîm, gelek bûyerên seyr û ecêb diqewimin ku tenê di çîrokan de derbas bûne. (Dost: 85)

پشتی پەراگرافا ئێکێیا رۆمانێ، بادین رویدانا رۆژا بوری ل مالا باپیرێ خوە ڤەدگێریت کو ل دویڤ بوچوونا فونکی، هندەك کەس دهێنە د گورەپانێدا و ب هاتنا وان کریارا رۆمانێ دەستپێدکەت، هوسا پەراگرافا دووێ دبیتە دەستپێکا رویدانێ بۆ بەشێ دووێ. بادین ل مالا باپیرێ خوە، د ناڤا نالین و روندك و ڤیرینێن (ئاگوپ)ێ مەی فروش گوهـ ل چیروکا وی د تەمەنێ پێنج سالیێدا دبیت دەمێ باب و دەیك و برایێ وی ل (خارپوت)ێ، ل پێش چاڤێن وی هاتنە کوشتن و دەهـ کەسان دەستدرێژی ل سەر خویشکا وی یا سێزدە سالی کرن .

بەلێ د دەستپێکا رۆمانێدا، تەکەزی ل سەر مهابادێ هاتییە کرن و رویدانێن ل ئەڤی باژێریدا د ڤەومن ب

عەجێبیا رویدانێن د رۆمان و چیروکاندا د قەومن لێكچواندییە. د ئێكەم ڕستەدا بادین دبێژیت:(من نڤێساندبوو) واتە ل چرایا ئێكێیا رۆمانێدا پێشوەخت تشتەک گرێدای ب هزرا ئەڤێ دەستپێكێ نڤێسییە كو دبیت روهنكرنەكا مفادار بیت و بشێت خزمەتا هزرا دەستپێكا چرایا دووێ بكەت، كو ئەگەر ڤەگەرینەڤە بۆ چرایا ئێكێ ئەڤ نمونە بەرچاڤ دبیت:

jiyana min li Mehabad xewneke dirêje, ez dibêm belkî di romaneke Rûsî de dijîm, yan di fîlmekî Emerîkî de!! Her rojeke min di vî bajarê bi çiyan û bi xapên dîrokê dorpêçkirî de çîrokeke, ez jî her van çîrokan dihavêjim van zindanên spî, êdî nema di ber kirîna pelan re digihim (Dost: 54)

ئاها ل ڤێرێ ب درستی دیار دبیت كو ژیانا بادینی ل مهابادێدا وەكو وێ ژیانێیە ئەوا د رۆمانێن روسی یان د فلمێن ئەمریكیدا دهێتە بەحسكرن. ژ بۆ ئەڤێ لێكچواندنێ دوو دەلالەت هەنە: یا ئێكێ رۆمانێن رۆسی و فلمێن ئەمریكی، هەر ئێك د پیڤاژوویا خوەدا خەم و خەفەت و ستەمێن جڤاكی و ب گشتی ئاریشێن ژیانێ ژ هەر لایەنەكی پێشچاڤ كرن، مهاباد ژی د چركا خوەیا مێژوویيدا، نوینەرێ واقعێ جڤاكا كوردی و ئاریشێن گەلێ كورد بوویە. دەلالەتا دووێ وەكو ئەم دزانین هولیڤوود ب قوناغا زێرین د پێشەسازیا سینەمایێدا دهێتە هژمارتن، هەر ب هەمان شێوە چەرخێ زێرین ژ بۆ رۆمانێ ژی رۆمانێن رۆسی یێن سەد سالییا نوزدێنە، ئانكو چەوا سینەما ب هولیڤوودا ئەمریكی پێشكەت و ژانرێ رۆمانێ ب رۆمانێن رۆسی پێشكەت، ئاها وەسا د مێژوویا كورداندا ژی گرنگییا مهابادێ وەكو ئێكەم كومارا كوردان ب خالا وەرچەرخان و پێشڤەچوونا شورەش و بزاڤێن كوردی دهێتە هژمارتن و قوناغەكا زێرینە د مێژوویا هەڤچەرخا كورداندا. راستییا هەر دوو دەلالەتێن مە ئاماژە پێدای ژی د پەیڤێن بادینی ب خوەدا هاتییە دیار كرن: ((هەر رۆژەكە من د ڤی بازێرێ ب چیا و خاپێن دیرۆكێ دورپێچ كری دە چیروكەكە.)) تشتێ ل ڤێرێ ل دور بازێرێ مهابادێ هاتییە پێشچاڤكرن، (چیا و خاپێن دیروكێیە) كو هەر دوو پێكڤە دەلالەتا ئێكودوو تمام دكەن. چیا سەمبولا سنوورێن جوگرافییا كومارێیە، لێ ئەڤ سنوورا ژ بۆ ڤەوارێ نەتەوایەتی یا كومارێ هاتیە دەستنیشانكرن یا چارچووڤەكرییە، لەوما هەر ئەڤ جوگرافییایە دبیتە جهێ خەبات و بەرگرییێ ژ بۆ پێشمەرگە و خەباتكەران، دا ل هەمبەر خاپێن دیرۆكێ چیروكان ب خولقینن. لڤێرێ خاپێن دیرۆكێ، ئەو فێلن ب ناڤێ راستیێ كورد پێڤە مژویل دبن و دیرۆك هەر ئەوان نەراستی و خاپاندنان دوبارە دكەتەڤە. ئەو فێلا ل كومارێ هاتییە كرن، دۆستینی و پالپشتییا رۆسیایێ بۆ كوردانە و ئەوا بەرپەرێن دیرۆكێ بۆ كومارێ دوبارە كری، فرۆتنا كومارێ بوو. (كەریمێ شكاك) پشتی ل چایخانەیێ گوهـ ل نوچەیێن نێزیكبوونا رێكەفتنا رۆس و ئیرانێ بووی، ب هەمی باوەرییا خوە وەكو هەر تاكەكێ كورد یێ دیروكا كوردان باش نیاسی بۆ بادینی راستییا ئەڤێ دیروكێ دیار كر:

ji xwe peyman kurdan dixapînin, bawerîya wan bi sond û peymanan bûye bela serê wan, bawer bike Badîn, ez ne ji reşbînîyekê dibêjim, lê ez rewşa vê herêmê ji mêj de dipêm, ez dizanim li pişt perdeyan kî bi kê re ava serê me germ dikin!! (Dost: 93)

باشییا ئەڤێ دەستپێكێ ئەوە، بادین وەكو كەسەكێ د كومارێدا ژیای و گەلەك رویدانێن سەیر دیتن، دێ دەستێ خواندەڤانی گریت و بەتە د ناڤا كومارێدا، دا ژیانێ ب خەم و ئازار و پاشی ژی بەرگرییا د رێیا پاراستنا كومارێدا هاتییە كرن و ئەوان فێلێن ل كوردان هاتیە كرن ب چاڤ ببینیت.

بادین د ڤەگوهاستنا بیروبوچوونێن كارەكتەرێن دی ل دور رەوشا كومارێ، وەكو كارەكتەرەكێ بێ ئاگەهـ یان كێم ئاگەهـ هەردەم مینبەرێ ئاخفتنێ بۆ یێ بەرامبەر خوە ڤالا دكەت و ژ گوشەنیگایا وان رەوشا كومارێ و رویدانان زەلال دكەت .

ئەڤ كارەكتەرە پتر ژ هەر تشتەكی بەحسێ پروتوكۆلێن كومارێ دگەل رۆسیایێ دكەن ب هەستەكا ب هێز كو وەرگرتنی ژ دیروكا بریندارا كوردستانییێە، ب ئاشكەرایی و بێ دوو دلی، وێنەكێ رۆهن ژ خیانەتا ل كومارێ دهێتە كرن پێشچاڤ دكەن و دزانن كومار ژ بۆ هەر دوو دەولەتان ب تنێ پرەكە دا ناكۆكی پێ چارەسەر ببن. لێ تشتێ سەیر د ئەڤێ گورەپانێدا كورد دبنە چەندین دەستە .

وێنێ ژ هەمییان ب ترستر ئەو كوردەنە یێن ب سەرۆكاتییا پایەدارێن كورد و د رێیا بەرژەوەندییا دەولەتا ناڤەندیدا، هێرشێن لەشكەری ل سەر كوماری دكەن. دەمێ بادین ب رێكا ڤەگێرانا هەڤدەم (رویدان و كریار هەڤدەم دبن) بەحسێ نامۆ بوونا رەفتارێن سەربازێن ئێخسیركریێن ئەرتشا ئیرانێ ب دەستێ پێشمەرگەیان دكەت كو پشتی پێشمەرگە د شەرێ (قەهراوە)دا ب سەركەفتین، نێزیكی پێنجی سەربازێن گرتی دگەل خوە ئینانە د ناڤا بازێریدا، د ناڤا گوتوبێژ و جڕ و برێن خەلكیدا، دزانیت پتریيا ئەوان سەربازێن دیلكری كوردن و د ناڤا ئەوێ جەنجالا ل گورپانا چارچرادا پەیدا بووی، بادین د ناخێ خوە دا هەست ب شەرمزاریێ دكەت و ئەڤێ چەندێ پاڵ ددەتە رۆژێ كو بلەز رۆژێ خوە ل پشتا چیای ڤەشارت و ب ئەڤی شێوەی مەندەهوشییا خوە دیار كر:

Serbazên dîl ne weke dîlên ku min di fîlmên sînemayê de dîti bûn, ew hemî dev li ken bûn û hinekan destên xwe yên ne girêdayî ji me re li ba dikirin.

-sê ribê van Kurdin.

-ev Ûsoyê Mengûr e.

-evê han Xizirê nalbend e ji êla Mameş.

-Heme Pîrê Herkî jî di nav wan de ye.

-gelo ew ne Reşîdê Dîbokrî ye?!.

Dengê çend kesan li rex min dihat, Dîl şanî hev dikirin. (Dost: 111)

بادین وەكو ڤەگێرێ د ناڤا دوو چیرۆكاندا، ب رێكا شێواندنا دەمی، ژ دەمێ نهو بەرەڤ رۆژانێن دوماهیكی ژ شورەشا بارزان دچیت و دئینیتە بیرا خوە، دەمێ بالەفرێن بریتانی ل هنداڤ سەرێ وان ل چەمێ زاب، پشتەڤانییا هێزا عەردی یا عێراقێ دكر و د وێ شەرێ سەركەفتیدا هندەك ژ عەشیرێن كوردان، هاریكارییا هێزا عێراقێ كر و ب وێ خیانەتێ نەچار بوون كوچ كەنە دەڤەرا موكریان و بەرێخوەبدەنە كوماری:

Barzanî bi çavin tijî hêsir li me dinêrî û digot:

-derî neman û me lê nexist, kesî destê hevaltîyê dirêjî me nekir, vane birayên me jî destên xwe dixin destên neyar û li me dixin, rê neman, çare nema, emê biçin herêma Mukrîyan, lê ev xak dizane emê vegerin, bi hêz tir û xurt tir emê vegerin. (Dost: 147)

بادین ئەڤێ بیرەوەریێ د چەپەرێن بەرگریێدا ل چیایێ مامش دئینیتە بیرا خوە، دەمێ ژ وان را دهێتە گوتن هێزا ئیرانێ خوە بۆ هێرشەكا ب هێز ئامادە دكەت و تەخمین دهێتە كرن روسیا هاریكارییا وان بكەت. ئانكو ژ ڤێرێ پێهەل بادین وەكو پێشمەرگەیێ كوماری دێ بەحسێ خەباتا د رێیا بەرگرییا كومارێدا هاتیە كرن دكەت:

Çiyayê Mameşah bêdeng e, lê gupegupa dilê çil û sê pêşmerge yî wî dihejîne, çil û sê tiving û çend topên ku rokêtên wan siya wan derbas nake, lê vîna weke pola, û xwîna ji volkanekê germ tir hêz dide wan, gelo Stalîn ji

dil yarmetîya me bikira emê heta ku çûbûna ?!! (Dost: 146)

هەروەكو دیار دكەت ئەڤ شەرە دێ ب پالپشتیا روسیایێ بۆ هێزا ئیرانێ بیت، كانێ چەوا ل پێشوەخت دیاركر كو د شورەشا بارزاندا ژی بریتانیایێ پالپشتیا هێزا عێراقێ كر، لێ تشتێ ل ڤێرێ گرنگ رویدانێن ژ ڤێرێ پێهەل بادین بەحس دكەت، زێدەتر بابەتێ وێ نێزیكی چارچووڤێ هزرییێ دوماهییا ئەڤی پشكێ دبیت، لەوما ژ ڤێرێ پێهەل رویدانێن ئەڤێ شەری و هەر تشتەكێ ل پشت را د قەومیت، دچیتە بن چارچووڤێ دوماهییا پشكا دووێ یا رۆمانێ كو ب ئەڤان پەیڤان، ب دوماهی دهێت :

Keleşêrên Mehabad dest bi bankirina xwe dikin, êdî dema xewna ye. (Dost: 156) * * *

ئەڤ دوماهییە سنووری وێ ل دویڤ هەر دوو پیڤەرێن روخسار و بابەتی هاتییە دەستنیشانكرن. ژ لایێ روخساریڤە دبیتە دوماهی رێژا نڤێسینێ ژ پشكا دووێ و ل ژێردا ب دانانا سێ ستێران ئەڤ بەشە ب دوماهی هاتییە، بەلێ ل دویڤ پیڤەرێ بابەتی؛ بادین وەكو ڤەگێرێ رویدانان، یێ ئاماژە ب كریارەكا كومییا پێشمەرگەیان دكەت، لەوما دبیتە دوماهییەكا كریاری، لێ د رێزێن بەری ئەڤێ دوماهیێدا، بابەتەكێ دی هاتییە بەحسكرن و بادین د وان رێزاندا، ب ڤەگێرانەكا وەسفی خەریبی و بیرییا ئەڤینا خوە و موژدەیێ دكەت كو ماوێ دوو هەیڤایە ژ ئێك دویر كەتین:

Ev şar bê Mujde weke wî şaxê hişk û rût e, xemgîn e, sebra min lê nayê, xwezî min bi ya Menaf nekiribûya û ez ji çiyê daneketibûma, nizanim wê çawa ev du meh bibûrin bê evîn û işqbazî?! (Dost: 156)

بەلێ دوماهییا چرایا دووێ وەكو مە ئاماژە پێدای كریارا تێدا و دەمێ كریارێ نهویا بەردەوامە، ئەڤجا دبیتە

دوماهييەكا ڤەكرى بۆ بەشێ دووێ. ئێكەم پەيڤا ئەڤێ دوماهيێ (كەلەشێر) رامانا وێ يا خوازەيى پێشمەرگەيە، ئەو كريار و لڤينا پێشمەرگە پێ رادبن (بانكرن)، ئانكو گازيكرن و ئاڤاكرنە، واتە گازى و هەوارا وان ئاڤاكرنا كومارێيە، بەلێ ل دوماهى رستەدا رادگەهينيت (ئێدى دەما خەونايە.) پەيڤا خەون ل دويڤ زانستێ دەروناسيێ پرانييا جاران ب رامانا دەربازبوون ژ جيهانا ئاگەهيێ بۆ جيهانا بێ ئاگەهيێ دهێت. ئانكو هەردەمێ داخوازيێن مە د جيهانا واقعيدا ب دەستڤەنەهێن دێ پەنايێ بەينە جيهانا خەون و خەيالان. راستييا ئەڤێ دەلالەتێ د رۆمانێدا ب خوە دا ژى هاتييە ديار كرن، دەمێ بادين ل سلێمانيێ، د ئەڤينا ژالەيدا سەرنەكەفتى، ل دوماهييا سالا (1943)ێ، بريارێ دەت كارێ خوە ل رۆژناما ژين بهێليت و ژ كومەلا هيوا دەركەڤيت دا تێكەلى شورەشا بارزان ببيت، نورى ئەمين ئەگەرێ ئەڤێ بريارێ بۆ سەرنەگرتنا ئەڤينا وى دزڤرينيت و پشتى گوهدارييا بريارا وى دكەت، هەول ددەت راستييا وى بۆ ديار بكەت:

ezê tev li şervanên Mele Mistefa bibim.

-na Badîn, ecele neke, biryara Hîwa bibhîze, pişt re tu çi dixwazî bike.

Nûrî emîn li min vegerand, lê min bersiva wî bi tundî da:

-ez ji ser ya xwe danakevim û Hîwa mîwa nas nakim, agirek vêketîye, divê ez çend êzingan bihavêjim ser. Êdî nema karim di çirava nakokîyên Hîwa xanim de avjenîyê bikim, hin çepgirin, hin jî rastgir, hin terefdarên Ingilîzin,

hin yên Sovyêt in, hin yên nizanim kê ne? (...)

ez ji vî bajarî bêzar bûme, nema deyaxa min heye Nûrî. Lê wî bi dilê min yê kul zanîbû, gote min: çima tu nabêjî Jale çû, ez nema debar dikim!! kîna ingilîzan ne ji valatîyê ye Badîn. tu di evîna xwe de bi ser neketî, îcar tê berê xwe bidî agir, ma şer hêsan e kaka? Eger her evîndarekî têkçûyî tev li Barzanî bibe, wê Kurdistan ji xortan vala bibe. (Dost:99-100)

ژ لايێ ديڤە هەڤالێ وى (سادق بهائەددين) ژى هەول ددەت ئەوى رازى بكەت كو خەونا زاروكينيا خوە ب جهـ بينيت و ب رێكا پێنوسى شەرى بكەت، لێ بادين بريارێ دەت هيڤيێن خوە ب رێكا چەكى ب جهـ بينيت و د وێ دان و ستاندنێدا، (سادق بهائەددين) دزانيت هوكارێ بريارا بادينى ژ بەر شكەستا وى د ئەڤينێدايە، لەوما دەمێ بادين بەحسێ هيڤيێن خوە دكەت، (سادق بهائەددين) بۆ ديار دكەت كو هيڤيێن پێكنەهاتى دبنە خەون .

-na, ez di hêvîyan de me ne xewnan.

-dema hêvî pêk neyên, dibin xewn. (Dost: 115)

ديارە دگەل دەربازبوونا دەمى و سەربوورا ژيانێ، باوەرييا بادينى ب ئاخفتنا (سادق بهائەددين)ى موكومتر لێ دهێت و چەندين جاران بەحسێ بجهـ نەهاتنا هيڤيێن خوە د ژيانێدا دكەت، نەخاسمە دەمێ ل دويڤ گازييا كومارێ، كارێ ماموستايێ دهێليت و د رێيا رزگاركرنا بازێرێن دكەڤنە باشوورێ كوردستانا روژهەلاتێ (كرمانشاه، سنە و سەقز) بريارێ دەت بگەهيتە رێزا پێشمەرگێن كومارێ و دژى ئەرتشا ئيرانێڤە شەرى بكەت، لێ دەمێ ئەڤ پێنگاڤە ژ لايێ كومارێ دهێتە هاڤێتن و پێشمەرگە د چەپەرێن شەريدا سەركەفتنان دئينن و خوە نێزيكى هيڤيێن خوە دبينن، كونسولێ روسى (هاشموف) ل كونسولخانەيا روسيايێ ل تەورێزێ دگەل پێشەوا و (مەلا مستەفا بازانى) و چەندين كەسێن دى كوم دبيت و هەرەشا دەستبەردانێ ل كومارێ دكەت و رێگريێ ل پێنگاڤ و خەباتا پێشمەرگەيان دكەت :

Haşimof hîn bi tundî bersiv da: eger hêzên komarê gavekê pêş de biçin, bawer bikin emê destên xwe ji destên we bikişînin, hûn dîn bûne û dixwazin herin têkevin nav lepên hêzên Ingilîzî. Barzanî rabû ser piyan û got: em dikarin xwe biparêzin, û pêşberîya Îranê bikin, tenê hûn li himber me ranewestin!! (Dost: 149)

دەمێ ب بريارا سياسى فەرمانا ڕاوەستانا خەباتێ دهێتە دان، ئێدى كەلا هيڤيێن پێشمەرگەيان سار دبيت و هيڤييا بەرفرەهكرنا رووبەرێ نەتەوايەتييا كومارێ دبيتە خەونا پێشمەرگەيان. بادين پشتى ڤێ بويەرێ هوزانەكێ د ڤەهينيت كو د دوماهى كوپلەدا بەحسێ وان هيڤييان دكەت كو ب فەرمانا روسيايێ بوونە خەونێن بجهـ نەهاتى ژ رەنگێ ئاڤ و دويكل و مژ و لايلانێ:

xewnin hevalên te
xewnin ji avê
ji dû û mijê
ji leylanê
Rûsin hevalên te. (Dost: 151-150)

كەواتە مەرەم ژ پەيڤا خەون، پێكنەهاتنا هيڤيێن كومارێ بۆ بەرفرەهكرنا ڤەوارێ نەتەوايەتييە، ئەڤجا ل دويڤ بابەتێ دوماهييا بەشێ دووێ ژ رۆمانێ و ل دويڤ

لوژیکا رویدانێن پەیوەندیدار، دیار دبیت پێشمەرگەیێن کوماریێ دەست ب ئاڤاکرن و بجهـ ئینانا هیڤیێن خوە کرن، بەلێ پاشی ئەڤ هیڤییە بۆ کەسێن دلسۆزین کوماریێ بوونە خەون، چونکە نە هەر بتنێ گەفێن روسیایێ، بەلکو ناپاکییا نافخویی ژ لایێ هندەك سەروك عەشیرێن کوردانڤە، بوونە ئاستەنگ د رێیا خەباتا کومارێدا و ئەوان خەلکەك دژی پێشمەرگەیان هان ددان و ل پشترا پەیوەندییێن خوە ب حکومەتێ را ژی خوەش دکرن.

بۆ ئەوێ پەیوەندییا دناڤبەرا دەستپێك و دوماهییا بەشێ دووێ یێ رۆمانێ، وەسا دیارە پەیوەندی ل سەر شێوەیێ بەرسڤدانێیە. چونکە ل دەستپێکێدا بەحسێ قەومینا رویدانێن سەیر و سەمەر ل مهاباد/ کومارێدا هاتییە کرن کو ئەو رویدانە ب خەباتا پێشمەرگەیان گرێدایە، دیسان ب هەلویستێ روسیایێ بەرامبەر کوماریێ و خیانەتا هندەك کەس و لایەنین ناڤخویی پەیوەندیدارە، بەلێ ل دوماهیێدا ب درستی ئەنجامێ ئەڤان رویدانان زەلال دبیت، دەمێ روسیا د رێیا بەرژەوەندییێن خوەدا دگەل ئیرانێ دژایەتییا کوماریێ دکەت و خەباتا پێشمەرگەیان رادوەستینیت و ژ ئالیێ دیڤە هندەك سەروك عەشیر ژی پەیوەندیێ ب حکومەتێ دکەن و پشتا خوە دەنە کوماریێ و هوسا ئەو هیڤیێن ل دەستپێکدا د گەشن، ل دوماهیێدا دبنە خەون.

بادین د بەشێ سێ یێ ژ رۆمانێ ژی، مینا بەشێ ئێکێ، ب دەروازەیەکێ دەست ب نڤێسینا بیرەوەرییێن خوە دکەت و ب زمانەکێ هێمایی هزر و هەستێن خوە ب ئەڤی شێوەی تومار دکەت .

Li ber bayê bakur dîlaneke dîn dike
Ne vedimire ne jî geş dibe
Mîna hêsireke zindanîyekî ye ku naxawze kes wî di hale girî de bibîne. (Dost: 156)

د رێزا ئێکێدا ژ ئەڤێ دەروازێ ((ل بەر بایێ باکور دیلانەکا دین دکە)) وەسا دیارە بەحسێ دوو کەس یان لایەنا دهێتە کرن. خواندەڤانێ هویر بین هەر زوی دزانیت مەرەم ژ بایێ باکور (کەریمێ شکاك)ە، چونکە د بەشێ دووێ ژ رۆمانێدا د دیالوگەکا د ناڤبەرا بادین و کەریمیدا رویدای، کەریم بەحسێ چەندین جورێن بای دکەت، بەلێ پشتی دیالوگا وان ب دوماهی دهێت، ئەڤجا بادین کەریمی وەکو بایەکێ باکوری سالوخ ددەت. ئەگەر بەرێخوەبدەینە ئەڤێ دیالوگێ کەسێ ئێکێ یێ ئاخفتنکەر کەریمە و ب ئەڤی شێوەی دەست ب ئاخفتنێ دکەت:

-ezê biçim bayê ji xefkan derînim !
-ba !!
-erê ba, hin ba jî hene ez dê wan biajom xefkan. weke tu
çawa bayê nabînî tu xefkên bayê jî nabînî, binêre singa te
ne xefkek e ji xefkên bayê?! komara me jî ne bayeke di
xefkên hirçê sor de ?!
-na Kerîm na, komar ne di xefkan de ye, dilê me ye yê ji
ber pencên xefkan diperpite.
-Dil jî baye, evîn jî ba ye, xewn, şoreş, mêjû, imperatorî,
û xwedê û her tişt ba ye.
Û Kerîmê Şikakî mîna bayekî bakurî girîya. (Dost: 116)

پشتی ب درستی دیار بووی کو مەرەم ژ بایێ باکور (کەریمێ شکاك)ە، ئەڤ پرسە د مێشکێ خواندەڤانی پەیدا دبیت کانێ بۆچی بادینی، هەڤالێ خوە ب بایێ باکور سالوخ دا؟ هەروەکو دزانین (با) نە وەکی هەر سێ رەگەزێن دی یێن سروشتی (ئاڤ، ئاخ، ئاگر)ە، ئانکو تەنها رەگەزە کو ب چاڤ ناهێتە دیتن و خودان هێزەکا زێدەیە، هەتا وی رادەی کو لڤینێن هەمی گیانداران ب لڤین و بزاڤا بایڤە گرێدایە، نەخاسمە ئەگەر با ژ سەمتا باکوریێ بیت ب هێزترین و ترسناکترین جورێ بایە، کو هەردەم خرابییان ل دویڤ خوەرا دهێلیت. ئەڤجا مەرەما بادینی ژ ڤێ سالوخدانێ بێ دلوڤانی و درندایەتییا کەریمییە، بەلێ پێدڤییە د رێیا دیارکرنا دەلالەتا رێزا ئێکێ ژ دەروازێ بزانین کانێ ئەڤە کی یان چ لایەنە ل بەر سینگێ (کەریمی/ بایێ باکور) دیلانەکا دین دکەت؟ خواندەڤان ل دویڤ لۆژیکا رویدانێن رۆمانێ دزانیت، کو ل ڤێرێ بادینی بەحسێ خوە کرییە، چونکە هەر وەکو دزانین، نە هەر دیلانەك دەربرینێ ژ کەیف و خوشیێ دکەت، بەلکو بەرۆڤاژی ئەڤێ چەندێ د گوپیتکا خەم و نەخوشیێن نەچاڤەرێکریدا مینا ژ دەستدانا کەسێن خوشتڤی، یان تشتێن پیرۆز و ب بها دا، کەسێ خەمبار ل ژێر فیشارا بارێ دەرونی لاواز دبیت و بێی ئاگەه ژ خوە هەبیت، هندەك لڤینێن نە رێك دکەت، دیارە بادینی وەکو ئەوی ب خوە گوتی ل بەر بایێ باکور ئەڤ دیلانا خەمبار گێرایە،

چونكه دوماهی رێزا ئەڤێ دەروازێ، تێكچوونا ڕەوشا وی یا دەرونی دیار دبیت، كانێ چەوا زیندانیەك ناخازیت كەس رۆندك و گرییا وی ببینیت، ئەوژی ناخازیت كەس شكەستن و خەفەتا كەریمی دایە بەر وی ببینیت. لێ پرس ئەوە ئەڤە چ خەفەت و شكەستە كەریمی دایە بەر بادینی؟ بەرسڤا ئەڤێ چەندێ د رێزا دووێدا دەردكەڤیت، دەمێ بادین دبێژیت: ((نە ڤەدمرە نە ژی گەش دبە)) هەروەكو دزانین كێشەیا كەسوكییا بادینی د رۆمانێدا، كێشەیا ئەڤینێیە، ئانكو مەرەم ژ ئەڤێ چەندێ ئاگرێ ئەڤینێیە، كو ژ لایەكی موژدە، خاستی و دەزگرا بادینییە لەوما ئاگرێ ئەڤینێ ناڤەمریت، بەلێ ژ لایەكێ دی، موژدە یا ژ بادینی دویر كەتی و دگەل كەریمی قەستا شنویێ كری و بادین یا ژێ بێ ئاگەهە، لەوما ئاگرێ ئەڤێ ئەڤینێ یێ ژ گەشاتی و گەرم و گوریێ كەتی. كەواتە ل دویڤ ئەڤێ دەروازێ ئەڤ گریمانە ل دەڤ خواندەڤانی پەیدا دبیت، رویدانێن بەشێ سێ یێ ژ رۆمانێ رویدانێن گرێدای ب بادین و كەریم و موژدەیێ یە، بەلێ كا چەوا هەر د ئەڤێ دەروازێدا مە گوهـ ل دەنگێ نالین و خەفەتا بادینی ژ دەردێ زولم و بێ وەفایی و بێ دلوڤانییێ بوو، وەسا تەخمین دهێتە كرن رویدان د بەرژەوەندییا بادینیدا بەرەڤ پێشڤە ناچن .

ل بەر رۆناهییا ئەڤێ دەروازێ شلوڤەكرنا دەستپێكا بەشێ سێ یێ ژ رۆمانێ دێ كارەكێ ئاسانتر بیت، ئەوژی دەمێ بەرێخوەدەینێ ئەڤ دەستپێكە ب ئێكەم نامەیا كەریمی بۆ بادینی هنارتی دەستپێدكەت و بادین وەكو نەریتەك بۆ تومارکرنا بیرەوەرییێن خوە، ئاماژە ب رۆژ و دەمێ نامە گەهشتیە بەر دەستێ وی دكەت :

4 Temmûz

îro nameyek ji Kerîm ji min re hat, tê de nivîsîye :

Badîn

Ez li Şino me, xefkan ji bayên dîn re vedidim, ez nêçîrvanê bayê me, weke tu dizanî, lê heta niha bayê kurr xwe bêcirr dike û nayê rayê, ew bayekî hare, bi hêsanî nayê girtin, lê rojek wê bê, ew jî weke keroşkeke çiyayî
wê têkeve xefkê!! (Dost: 158 -157)

ژ بۆ دەستنیشانكرنا سنورێ ئەڤێ دەستپێكێ ل دویڤ خالا دووێ ژ بوچوونا (روبرت فۆنك)ی، كو ب (زەلالبوون) ناڤكری، دهێتە گوتن دەما ڤەگێر هەولبدەت سەرنجا ئێك ژ كارەكتەران راكێشیتە سەر تشتەكی و خواندەڤانی تێكەلی كریارا چیرۆكێ بكەت، هوسا دەستپێك ب دوماهی دهێت و رویدان دەستپێدكەت. ل ڤێرێ كەریم وەكو ڤەگێر، د پەراگرافا ئێكێدا ب سالوخدانا كەسەكی یان لایەنەكی رابوویە، هوسا دەستپێكا ئەڤێ بەشێ دبیتە دەستپێكەكا سالوخدانێ ژ جورێ سالوخدانا كارەكتەری.

ل ڤێرێ كەریمێ شكاك جهێ خوە بۆ بادینی دیار دكەت و دەملدەست كەرب و نەحەزییا خوە بۆ كەس یان لایەنەكی دیار دكەت، ئەوژی دەمێ بەحسێ خەفكان دكەت. خەفك ل ڤێرێ دركەیە و مەرەم ژێ پلانێن ڤەشارتینە، كەریم خوە وەكو نێچیرڤانێ بای دەتە نیاسین و یێن بەرامبەر خوە وەكو بایێن دین سالوخ ددەت، واتە بەحسێ پتر ژ ئێك با دكەت. بەلێ د پەراگرافا دووێ ژ نامەیا خوەدا بۆ بادینی بەحسێ نەیاریا هەر دوو عەشیرەتێن شكاك و هەركییان دگەل ئازەرییان دكەت و خواندەڤانی راستەوخو تێكەلی رویدانێن رۆمانێ بۆ بەشێ سێ یێ دكەت، ئانكو پەراگرافا دووێ دبیتە دەستپێكا رویدانێ.

Em û Azerîyan ne li hevin, tu dizanî kîn û hevrikî yên me yên kevin bi hev re hene, ew jî weke ba ne, lê nêzîk tê bibihîzî ku ketine xefkên Şikakan û Herkîyan, em ava serê wan dikelînin, piranîya gundên me yên derdora Xoy û Ormîye ji axayan standine û li Azerîyan belav dikin!! Eger li gundîyên Kurdan belav bikirina dîsa ne xem bû, ez ne ew qasî alîgirên xan û axa me. Ne tenê weha jî lê Xoy û Ormîye ji welatê xwe dihesibînin, tu dizanîn van bajaran nakokî di navbera me û wan de çêkirîye! Mixabin di vê pirsê de Rûs alîgirê wanin, guhê xwe ji daxwazên me re girtine. (Dost: 158)

كەریم د نامەیا خوەدا بەحسێ وێ دژمناتی و نەیارییا هەر ژ كەڤندا دناڤبەرا وان و ئازەرییاندا هەی دكەت و بۆ بادینی دیار دكەت، روسیا پشتگیرییا ئازەرییان دكەن و پرانییا گوندێن كوردان ل هەر دوو باژێرێن خوی و ئورمییە ژ ئاغایێن كوردان ستاندینە و ل ئازەرییان بەلاڤ كرینە و رویدانا ئەڤێ چەندێ هەر ژ پەراگرافا دووێ یا نامەیا خوە ب درێژی بۆ بادینی دیار دكەت، هەروەسا ب ئاشكەرایی ئازەری ب (با) ناڤ كر و دیار كر كانێ دێ چەوا ئێخنە د خەفكێن خوەدا، بەلێ د تمامەتییا نامەیا

خوەدا بەحسێ بایێ دی نەکر، لەوما ئەم نزانین د کومکرنا پەیڤا (با)، ژ بلی ئازەرییان مەرەما وی ژ (بایێن دین) دێ کی یان چ لایەنەکێ دی بیت، بەلێ تشتەکی باش ئاشکەرا دکەت، ئەوژی نەحەزییا کەریمی بۆ ئەڤی کەسی یان لایەنی پترە ژ نە حەزی و کەربا ژ ئازەرییان هەی، چونکە هندیکە ئازەرینە ب ئاشکەرایی ب با ناڤدکەت و نەیاری و نەڤیانا خوە بۆ دیار دکەت، لێ ب هیچ رەنگەکی دیار ناکەت کانێ بایێ دی کییە؟ ب تنێ دزانین نەڤیانا وی بۆ ئەڤی بای، هند یا زێدەیە کو هەر د دەستپێکا نامەیا خوەدا، دوو جارێن دی ژی ب دەربڕینێن جیاواز ب (بایێ کوڕ و بایێ هار) ناڤدبەت و هوسا دیار دکەت، ئەو هەڤرك و نەیارەکێ قەدەرە، بەلێ یێ بێدەنگە، چونکە دبێژیت (خوە بێجڕ دکە) و وەسا دیار دکەت کو پێدڤییە ب رێکا دانانا پلانەکا ب هێز، ئەڤی بایێ بهێز وەکو کێرڤیشکەکا چیایی بێخیتە د خەفکێن خوەدا. گەلەك جاران کێرڤیشك د تێکستێن ئەدەبی و هەتا د ڕاڤەکرنێن خەونانداا، درکەیە ژ خافلەتی و بێ ئاگەهیێ، کەواتە ل ڤێرێ ئەو کەسێ کەریم بەحس ژێ دکەت یێ خافل و ڤەماندییە ژ هندەك تشتێن دهێنە د رێکا ویدا و ئاگەهـ ژ پلانێن کەریمی ژ بۆ دارشتی نینە، بەلێ ل ڤێرێ هەر زوی دزانین کو دبیت مەرەما کەریمی، هەر بادین ب خوە بیت. بۆ ئەڤێ چەندێ چەند سەرەداڤ ل بەر دەستن: یا ئێکێ؛ ل دەستپێکا رۆمانێ بادینی ب ئەڤان پەیڤان دەست ب نڤێسینا بیرەوەرییێن خوە کر (ئەز بادینم، بایەکێ دینم) یا دووێ، کەریم یێ ئەوی کەسی ب کێرڤیشکێ چیایی سالوخ دەت، ئانکو ئەو کەسە خەلکێ دەڤەرەکا چیاییە. بادین ژی وەکو دزانین د بنەرەتدا خەلکێ ئامێدییێیە کو ب دەڤەرەکا چیایی ناڤدارە. ل ڤێرێ هەتا ڕادەکی ل دویف گریمانەیان مە زانی، دبیت مەرەما کەریمی هەر بادین بیت، دیسان کلیلەکا دییا بەردەست کو زێدەتر گریمانا مە نێزیکی راستیێ دکەت، ناڤلێدانا وی ب (با) ب ئەڤێ رامانێ دهێت، کانێ چەوا با ناهێتە دیتن، کەریم ژی پشتی ژ کومارێ دەرکەتی و قەستا شنۆ کری، وەسانێ ژ بادینی دویر کەتییە و ل بەر چاڤێن وی نەمایە. بەلێ ل ڤێرێ پسیار ئەوە چ تشتەك رویدایە هەتا کەریم هەڤالێ خوە بادینی وەکو نەیارەکێ ب هێز هەمبەری خوە دبینیت و دخازیت بێی بادینی ئاگەهـ ژ ڕاستییا وی هەببیت، ب رێکا دانانا پلانەکا ب هێز، ئەوی بێخیتە د داڤێن خوەدا و ژ سەر رێکا خوە راکەت؟ بۆ بەرسڤدانا ئەڤێ پرسێ، نێزیکترین گریمانە ئەوە کو تشتەکێ هەڤبەش دناڤبەرا ئەڤان هەر دوو کەساندا هەیە کو دبیتە ئەگەرێ پەیدا بوونا ناکوکیێ. ئەڤ هەڤبەشییە ژی ل دویف لوژیکا رویدانێن رۆمانێ، دبیت موژدە بیت کو ژ لایەکی دەزگر و خوشتڤییا بادینییە، و ژ لایێ دیڤە پشتی مرنا دەیکا موژدەیێ، نێزیکترین کەسێ وێ، کەریمە کو هەردەم وەکو بابەکی ب ئەرکێ سەخبێری و چاڤدانا وێ رابوویە. کەواتە دشێین بێژین ئێك ژ ئەگەرێن بارکرن و چوونا کەریمی بۆ شنۆیێ، ژ بەر ئەڤێ چەندێ بیت دا موژدەیێ ژ بادینی دویر بکەت و پەیوەندیێن وان سست بکەت. کەواتە ل ڤێرێ دەلالەتا دەروازە و دەستپێکا بەشێ سێ یێ ژ رۆمانێ هەڤدوو تمام دکەن، بەلێ پێدڤییە ب رێکا رویدانێن ل بەراهییا مە خوە ژ راستییا گریمانەیان پشت راست بکەین و ب زانین کانێ کەریم چەوا د بێ ئاگەهییا بادینیدا، پلانان دا د رێژیت و بۆچی ناخازیت موژدە و بادین بگەهنە ئێك؟ ئایا کەسەکێ دی ژ هەژی موژدەیێ دبینیت؟ و یا ژ هەمییان گرنگتر ئەرێ کەریم دشێت پلانا خوە جێبەجێ بکەت و ببیتە نێچیرڤانێ بای و ل دوماهیێ دشێت بایێ دین و کوڕ و هار و بێ جڕ بکەتە کێرڤیشکەکێ چیایی؟

ل دویف ئەڤێ چەندا دیار بووی ژ ڤێرە پێهەل رویدانێن رۆمانێ روویێ راستەقینەیێ کەسایەتییا کەریمی کو هەولا ڤەدانا خەفکان دکەت ب ئاوایەکی نەرێنی ددەتە نیاسین، چونکە ئەو ب خوە یێ دبێژیت ئەز نێچیرڤانێ بایمە. ئەڤ پەیڤە ل ڤێرێ متافۆرەکە ژ بۆ سەردابرن و خاپاندنا کەسێ بەرامبەر. هەر ژ بەر ئەڤێ چەندێ تەکەزییەکا زێدە ل سەر رۆلێ ململانێ دکەین، چونکە دێ چاڤەرێ ململانەکا سۆزداری بین کو ئەڤە دبیتە ئەگەرێ درستبوونا وەرچەرخانێ د رویداناندا .

ئەڤ ململانە دەستپێکێ د ناخێ بادینیدا سەرهەلددەت و دەروونێ وی تووشی شەپرزەیێ دکەت. پشتی درێژبوونا ماوێ دویرکەتنا موژدەیێ هەمی هیڤی و چاڤەرێبوونێن وی ئەو نامەنە یێن دگەهنە بەر دەستێ وی، لێ هندیکە کەریمە هیڤیێن وی د وەرینیت و د نامەیێن خوەدا ب هیچ رەنگەکی بەحسێ موژدەیێ

ناکەت، تەنها ئێکجار ئەڤی دەرگەهی ڤەدکەت و دبێژیتە بادینی :

Badîn, zimanê min nagere ez her tiştî bibêjim, mesela Mujde jî ji qederê re bihêle, ew jî weke komarê ye. (Dost:179)

هوسا کەریم هەر جار ب دیالۆگێن نەراستەوخو ب شێوەکێ نەڕاستەوڕاست، ب لادان و تەم و مژیێ مەبەستێن خوە ڤەدشێریت کو ئەڤەژی بۆ هەبوونا هندەك نهێنییان ڤەدگەریت و بادین هەست ب ئەڤێ چەندێ دکەت، لێ نزانیت کانێ چ رویدایە، ژ لایەکێ دیڤە خوش باوەرییا وی بۆ هەڤالێ وی هند یا زێدەیە کو هەر گومانێ ژی د هندێدا ناکەت کەریم یێ هندەك تشتان ژێ ڤەدشێریت کو ئەو تشتە د گرێدای بن ب چارەنڤێسێ وی دگەل موژدەیێ :

Kerîm û bayên ku ew dixwaze wan têxe xefkên xwe jî êdî min dixe gumanin kûr, gelo çima ew qasî gotinên wî bi mijê pêçayî bûn? Ba tê çi wateyê li ba wî, û çawa dikeve xefkan? Nû ev tişt min diheyirînin(Dost: 203)

ژ ئالیەکێ دیڤە بادین بەردەوام چاڤەرێ نامە یان هەتا دەنگۆباسەکێ ژ لایێ موژدێیە، بەلێ بێدەنگییا وێ هەتا پشتی مرنا باپیرێ بادینی، ئەڤە وە دکەت دا بادین ل ژێر بارێ خودئاگەهیێ هەست ب هەبوونا هندەك گهورینان د رەفتارێن کەریم و موژدەیێدا بکەت و بۆ ئەڤێ چەندێ بریارێ دەت قەستا شنۆیێ بکەت دا ژ نێزیك موژدەیێ ببینیت و بەرسڤا گومان و پرسیارێن خوە وەربگریت و دیسان ب شێوەکێ فەرمی ئەوێ نیشان بکەت. بەلێ پشتی بادین ب هاریکارییا (کاوە)ی کو هەڤالێ (هێمن)ییە و خەلکێ باژێرێ شنۆیە، قەستا بەر دەرێ مالا موژدەیێ دکەت وەکو کەسەکێ بیانی پێشوازی لێ دهێتە کرن و توندی و بێ هەستییا وێ ل هەمبەر خوە دبینیت:

Mujde bi sarbûneke ku min xeyal nedikir hate pêrgîna min, min di çavên wê de hezar xefk û tore dîtin û di her yekê ji wan de qetek ji dilê min û parçeyek ji giyanê min hebû!! Hemû bayên ku Kerîm qala wan dikir jî hebûn. bi dengekî bê evîn û bêrîkirin got: bixêr hatî.

-malmîrat qey tu bîra vegerê nabî?

-vegerim ku?

-vegere evîna xwe, vegere dibistanê, qutabîyan, vegere Mehabad!!

-Mehabad!! Mujde bi devekî ji hevbûyî got weke ku nû navê vî bajarî dibihîze. Ez ditirsiyam ku haya wê ji bûyera min û Jale li mala keçikên Cihû heye, yan têkilîya min bi wan jinan re bihîstibe, min bi tirs pirsî:

-Mujde çi qewimîye, bêje!! Û hêsir di çavên min de Biriqîn. (Dost:207)

پشتی ئەڤێ دیدارا سەر پێ، بادین پشت راست دبیت، گرێیا هەمی ئەڤان ئاریشان د دەستێ کەریمیدایە و نە دویرە هەمی خەفکێن هەر جار بەحس ژێ کرین، ژ بۆ ئەوی یێن هاتینە ڤەدان. هەر چەندە ل ڤێرێ پێش وەخت دزانین کەریمی رولەکێ مەزن د گهورینا هزر و باوەرێن موژدەیێدا هەیە، چونکە ئەم د دەمێ خواندنا بیرەوەرییاندا دژین، نە ل دەمێ قەومینا رویداناندا، ئانکو پشتی بادینی دەست ب نڤێسینا بیرەوەرییێن خوە کری، وەکو کەسەکێ ئاگەهدار ل سەر چارەنڤێسێ خوە، ب شێوەکێ نەراستەوخو هندەك پەیام یێن گەهاندین، نەخاسمە ب رێکا تەکنیکا ڤەگەراندنێ بیرا خوە و وان ئاخفتنان دئینیت یێن کەریمی ل دەم و جهەکێ نە دیار گوتینێ و هوسا ئەم ل پێش رویدانان دکەڤین و ل دەمێ قەومینا رویدانان بادین وەکو کارەکتەرەکێ بێ ئاگەهە، بەلێ بەروڤاژی وی خواندەڤان کەسەکێ ئاگەهدارە و د مەرەما ئاخفتنێن کەریمی دگەهیت:

Carekê wî digot: nifşek ba heye nakeve xefkan, ew bayê ku tev li axînên birîndaran dibe û giran giran tê xwarê, ew ba xefkan dibîne û xefk wî nabînin!! (Dost: 199)

یا گرنگ ل ڤێرێ بادین پشتی دیتنا موژدەیێ دخازیت قەستا گوندێ (زین دەشت) بکەت دا ل وێرێ کەریمی کو مل ب ملێ (عەمەر خانێ شکاك) مژویلی خەباتێ د رێیا پاراستنا سنورێن عشیرەت و گوندێن خوەنە، ببینیت و بەرسڤا پرسێن خوە ژێ وەربگریت. بادین ڤێجارێ ب هشیاری و ب ئەو زمانێ کەریم هەر جار دگەل دئاخڤیت مەرەما دلێ خوە بۆ دیار دکەت، بەلێ کەریم ب هشیارییەکا دوو جارکی و ل سەر خۆ و ب زمانەکێ پەردە پۆشکری مەرەمێن خوە ڤەدشێریت و وەکو کەسەکێ بێ ئاگەە ژ رویدانان دیالۆگێ دگەل بادینی دکەت:

-Bado tu û van deran!!

-ji dilê min bipirse Kerîm, dilê min ketîye xefka bayê evîna Mujde. Û min serpêhatîya xwe jê re got, lê wî gelekî guh neda min û janên dilê min, bi ken got: ez bi her bayî dikarim, lê bayê evînê….!! Ew xefk e.

-Kerîm rastîyê bêje, çi qewimîye?!

-hîç, Mujde ye û tu wê nas dikî, ne li ser hev e.

-hûn venagerin Mehabad?

-niha na. (Dost:209)

ئێك ژ تایبەتمەندیێن هەر مرۆڤەكی ئەوە دشێت هەر دەمێ دلێ وی بخوازیت، قازیێ دەرونێ خوە داخاز بكەتە دادوەرییێ و ب رێكا وژدانا خوە دگەل ناخێ خوە بكەڤیتە هەڤركییێ. بادین ژی توشی ئەڤێ ململانێ بیت، دەمێ پێنوسێ خوە دئێخیتە د ناڤ دەست و تلێن ناخێ خوەدا، دا دوماهی پەیڤێن بیرەوەرییێن خوە دگەل ئەڤینا خوە بنڤێسیت(Man Against Himself) و ئەڤێ پارچێ ژ بیرهاتنان ل ژێر ناڤێ (تو) تومار دكەت، ئانكو ناخێ بادینی وەكو ڤەگێرێ كەسێ دووێ د ئەوێ ململانا بادینی دژی خوە (Man Against Himself) بەرپاكری، ئاگەهدارێ ئەوێ لێككەفتن و پەریشانییا رەوشا بادینییە، ئەوژی دەما بادین سەر داخوازا هەڤالێ خوە كەریمی، دچیتەڤە شنۆیێ دا ل شەهیانا وی ئامادە بیت، بەلێ راستییا ل وێرێ ب چاڤ دبینیت، نەشێت خوە ل بەر بگریت و باوەر بكەت، بەلێ تشتێ باش تێدگەهیت و باوەر ژێ دكەت مەرەمێن سەرپۆش و نەدیارێن كەریمینە كو هەر جار خوە ب نێچیرڤانێ بای ددا نیاسین و ئێدی باش تێدگەهیت كو مەرەما كەریمی ژ نێچیرڤانێ بای، سەرگەرمكرن و مژویلكرنا وی بوو و ب ئەوێ خیانەتا لێ هاتییە كرن، روویێ درندانەیا هەڤالێ خوە كەریمی و بێ دلوڤانییا خوشتڤییا خوە دیت و ئەوان ب وێ داخوازیێ، شەهیانا مرنا وی گێران.

دەرونێ بادینی، هەروەكو ماتەمنامەكێ ل سەر بادینی بنڤێسیت، دبیتە ڤەگێر و ئەو شەرێ دەرونیێ دگەل حەز و ڤیان و هەتا سادەیی و خوشباوەرییا د دل و ناخیدا رویداین، ڤەدگێریت:

Kê gote te: here vî dilî bide ber bêdilovanîya kêran? Kê gote te: evîna xwe biajo dawîyeke ku nedihate xeyalan? Kê gote te: mîxê dawî di darbesta hêvîyên xwe de bikute.? şikakan ne tenê pişta xwe dane komara te, lê kozika evîna te jî kevir bi kevir hilweşandin, Kerîmê hevalê te, endamê J.K, nêçîrvanê bayên biyan tu dawetî mirina te kir, û bi şahîya xwe dilê te gurand!!

Zave ew bû û bûk jî Mujde bû!! (Dost:220)

دەروونێ بادینی دگەل هندێكو وەكو ڤەگێرێ كەسێ دوویێ ژ بۆ تمامكرنا زنجیرا رویدانێن بەشێ سێ یێ ژ رۆمانێ، لێ ژ بەركو پەیڤێن وی د ئاراستەكرینە بۆ بادینی ب خوە و نە بۆ چ كەسێن دی، ئەڤجا كەس هندی ئەڤی دەروونی، بادینی نانیاسیت و دگەلدا نەژیایە، لەوما د هەماندەمدا ب تنێ بۆ كارەكتەرێ خوە، واتە بۆ بادینی وەكو ڤەگێرەكێ هەمی تشت زان دهێتە نیاسین كو هەمی تشتان دەربارەی بادینی و پەیوەندیێن وی دزانیت .

Carekê Kerîm di şevbuhêrkekê de gote te: Badîn tu dizanî dema ba radibe ewr çi dibêjin? û bêyî ku tu bipirsî çi, bersiv hat: ewr dibêjin: ya rast ew e, em xwe ji ber bidin alî.

Te jî xwe ji ber tu evînê neda alîkî, neketî taldeyan, te xwe neveşart, de êdî binêre çawa ewrên evîna te qeto qeto dibin!!(Dost:225)

د گەرم و گۆرا ئەڤێ كێشمەكێشا بادینی دگەل خوە دا هەی، سەرەداڤێن هزرییێن هەر دوو هێلێن دەروازە و دەستپێكا بەشێ سێیێ ژ رۆمانێ دگەهنە ئێك، كا چەوا ل دەروازێدا، بادینی وەسفا كەریمی ب بایێ باكور كربوو، ئاها ل ڤێرێ دەما بیرا خوە و ئاخفتنێن كەریمی دئینیت، ب درستی بۆ مە روهن و ئاشكەرا دبیت كو كەریم بایەك بۆ ژ هێلا باكورێ، خرابیێن ل پشت خوەرا هێلاین، بوونە ئەگەرێ شكاندن و خەفەتا بادینی. دیسان كا چەوا ل دەستپێكێدا كەریمی د نامەیا خوەدا، بادین ب بایەكێ دین سالوخ دا، ئاها وەسانێ ل دوماهییا ئەڤێ بەشێ ژی ناخێ وی بیرا وی ل ئەڤێ چەندێ دئینیت :

tu bayekî dîn bûyî Badîn.

dara tirî ya ku şîn nedihat ji nişkêve vê payîzê goşîyên mewîjan lê xuyabûn, kengî tirî lê ketibû!! tu jî nizanî, te roj bi roj av dida û te kir û ne kir çare ne bû! vaye dilê te jî bûye goşiyek ji birînên sor. (Dost:226)

ئەڤە دوماهی پەیڤێن بەشێ سێ یێ ژ رۆمانێنە، پێڤەرێ دەستنیشانكرنا سنوورێ وێ، ژ لایێ روخسارێڤە دبیتە دوماهی پەراگرافا نڤێسینێ، بەلێ یا ژ وێ گرنگتر پێڤەرێ بابەتییە، چونكە د پەراگرافا بەری دوماهیێ بەحسا ئەڤینا ژالەیێ و بێ وەفاییا وێ دهێتەكرن، بەلێ د ئەڤێ دوماهییا وەسفیدا، بابەت دهێتە گهورین و بادین ب بایێ دین دهێتە وەسف كرن كو ئەڤ رێزە بیرا مە ل دەستپێكێ دئینیت. دیسان وەسفا دارا ترێ دهێتە كرن، ئەو چەڤا دارا ل سەر داخازا داپیرا خوە ژ ئامێدیێ دگەل خوە ئینابوو مهابادێ و ژ شینبوونا وێ بێ هیڤی ببوو ژ نیشكەكێڤە ل وەرزێ پاییزێ پێ د هەسیبێت مێویژ پێڤە

دیارە، ئەوژی دەمێ ب سەرسورمانی پرسیارێ ژ خوە دکەت کەنگی تری لێ کەتبوو!! ئەڤە نیشانا خافل بوونا وییە ژ تشتێن پەیوەندی ب ویڤە هەی، هەر چەندە ئەڤ خافلبوونە نە ژ بێ خەمیێ بوویە، چونکە ل بەراهیێ و ل ڕێزێن دوماهیێ ئاماژە ب هندێ ددەت ئەو دارە ڕۆژانە ئاڤ ددا، بەلێ ژ شین بوون و بەرهەمدارییا وێ بێ هیڤی ببوو، لەوا ژ نەچاریێ پشت گوهـ هاڤێتبوو .

دیارە ڕستا دوماهیێ گرنگترین پێگەهە ژ بۆ تێهزرینی، دەمێ دبێژیت: ((ڤایە دلێ تە ژی بوویە گۆشیەك ژ برینێن سۆر.)) ل ڤێرێ مەرەما بادینی ژ برینێن سۆر، شکەستێن وینە د پەیوەندیێن دلداریدا، چونکە بەربەلاڤترین دەلالەتا ڕەنگێ سۆر، ڤیان و خوشەویستییە، لەوما ل ڤێرێ خواندەڤان ل دویڤ زنجیرەیا رویدانان ب درستاهی د مەرەما بادینی دگەهیت کانێ بۆچی ڕەوشا خوە یا دەروونی ب چەڤا دارێڤە لێکچواندییە؟

ez tirî weke xwe dibînim, di navbera min û tirî de têkilîyeke giyanî heye, tenê cudayîya min û vî meyweyê havînî ew e ku gelek sal ji min re divên da ku ez bistewim, lê ew di mehekê de !! (Dost:154)

ئەڤ خالا جوداهییا ل ڤێرێ بادینی ئاماژە پێدای، خالا لاوازا کەسایەتییا وییە و ب باشی دزانیت کەسەکێ ژ خوە باوەر نینە، ب تایبەت هەر جارەکا پەیوەندییەکا ئەوی یا دلداری ژ ناڤ دچوو، ماوەکێ درێژ ب سەرڤە دچوو، هەتا دوبارە هەست ب ژیانێ دکرە ڤە. بادینی د گەلەك ژ بیرەوەریێن خوەدا بەحسێ ئەڤێ دارێ کرییە، نەخاسمە کو پەیوەندییەکا ڕە و ریشالی دگەلدا هەیە و ترسا وییا هەرە مەزن ژ گوتنا داپیرا وییە و هەر جارا چاڤ پێ دکەڤیت، بیرا وی ل ئاخفتنا داپیرێ دهێت و ب ئەڤی شێوەی ڤەدگێریت :

her ku ez vî şaxî di bêdengî û tenêtîya wî de dibînim ji bilî mirina min nayê bîra min, pîrka min got: eger şîn bê mirina min nêzîk dibe!! nizanim wê kengî şîn bê ev şax?! (Dost:155)

دیارە باوەرییا بادینی ب قەدەرا داپیرا وی بەحس ژێ دکەت، پترە ژ باوەرییا وی ب قەدەرا خودایی، لەوما دەمێ ل دوماهی جار موژدەیێ ژی دەست ددەت، دلێ وی وەکو پارچا بەرپرس ژ هەستێن وی، دبیتە جهێ باوەرییێ بۆ قەدەرا داپیرێ بەحس ژێ کری، ئانکو قەدەرا ئەڤینا خوە و چارەنڤیسێ دلێ خوە کو مەزنترین مژویلاهییا هزری و جهێ هەڤرکییا ئەوی یا دەرونی بوو د شینبوونا دارا تریدا دیت :

Min îro ji kerba hinavên xwe bi darekî stûr li dara tirî da, ne ber digre û ne jî şîn tê, hebûna wê ji bo çi ye?! lê bi rastî weke ku rehên dilê min biqetin, ez bi lêdana wê êşiyam, weke ku evîneke dijwar ji dilê xwe bihavêjim, şewateke seyr berda kezeba min. (Dost:186)

وەسا دیارە دوماهییا بەشێ سێ یێ وەکو پارچەك ژ ئاڤاهیێ گرێچنا رۆمانێ خودان دوماهییەکا گرتییە، چونکە چارەنڤیسێ بادینی ل دوماهی پەیوەندییا ئەوی یا دلداریدا ئێك لا دبیت. ئەڤجا ل ڤێرێ بۆ دیارکرنا پەیوەندییا دناڤبەرا دەستپێك و دوماهییا ئەڤێ بەشیدا، پەیوەندییا وان ل سەر شێوەیێ وەکهەڤیێ ئاڤا بوویە، چونکە دوماهی ژ لایێ ناڤەروك و واتایێ وەکهەڤی دەستپێکا وێیە. بەلێ ئەگەر مەودایێ ئەڤێ پەیوەندییێ بەرفرەهتر بکەین دشێین بێژین هەر ژ تونا دەنگێ بادینی ل دەروازەیێدا، خواندەڤانی هەست ب بەخت ڕەشییا پەیوەندییا دلدارییا بادینی دکر، هەروەسا ژ خوە باوەرییا ل پشتا پەیڤێن کەریمی کو دەستپێکا بەشێ سێ یێ ب نامەیا وی دەستپێکر، هەستێن خواندەڤانی سەبارەت قەومینا هندەك رویدانێن نەخوش و چارەنڤێسەکێ نە د بەرژەوەندییا بادینیدا ب هێزتر کر. دیسان بۆ ئەڤێ وەکهەڤییا واتایی دناڤبەرا دەستپێك و دوماهییا بەشێ سێیێدا چەند بەلگەیێن دی د بەردەستن:

1- دەستپێك و دوماهییا بابەتێ بەشێ سێیێ هەر دوو د سالوخدانینە. دەستپێکا سالوخدانێ ژ جورێ (سالوخدانا کارەکتەران- بادین، کەریم-). دوماهییا سالوخدانێ ژ جورێ (سالوخدانا کارەکتەر- بادین- و تشتان - دارا تریێ-).

2- دەستپێك و دوماهی وەکهەڤ دبن، چونکە ل هەر دوو جها بادین ب بایێ دین هاتییە وەسفکرن. جارا ئێکێ ژ لایێ کەریمیە. جارا دووێ ژ لایێ ناخێ بادینی بخوەڤە .

3- د دەستپێك و دوماهیێدا ژ ناڤچوونا بادینی هاتیە بەرچاڤکرن، کو دگەل پێشڤەچوونا رویدانان و بەری بگەهینە دوماهییا بەشی، چەندین جاران سەرەداڤێن دەستپێك و دوماهیێ دگەهنە ئێك، ئانکو ل دویڤ واتایا ل دەستپێکێدا هاتیە دیار کرن (خەفەتا کەریمی بەرە

بدەتە بادینی ژ بەر دویرکرن و نەدیتنا موژدەیێ) و ئەو پەیڤ و دەستەواژەیێن ل دوماهییدا بکار هاتی ((دل یێ د داوییا پاییزێدا درزیت و دبیتە مێویژ))؛ هەر دوو هێل هەلگرا ئێك واتایێنە و هوسا دەستپێك و دوماهی د ئێك هێلا واتایی دا دزڤرن.

Mehabad bêyî te şarekî wêran e, ma tu ji Şino têr nebûyî?! De zû were, were da ez vî dilî bo te bikim Şino, vî dilê ku pê dihesim gupegupên wî êdî hindik mane, ev dilê ku roj bi roj dirize û mîna goşiyek tirî di dawîya payîzê de tê ku bibe mewîj!! (Dost:173)

بۆ بەشێ دوماهیێ کو پێنج لاپەرا ب خوەڤەدگریت، ڤەگێڕێ کەسێ سێیێ ب ئەرکێ تمامکرنا کریارا ڤەگێرانێ رادبیت و هەول ددەت ئەو پێشهاتێن هاتینە د ڕێیا کارەکتەراندا و چارەنڤیسێ کومارێ بەرچاڤ بکەت. دیسان ڤەگێر ب خوە دیار دکەت کو (ڤەگێرەکێ گریمانکرییە و پەیوەندی ب رویدانانڤە نینە.)(خرواتانی: 2013، 20) لەوما نە بەرپرسە ژ کریارا ئافراندنێ و د میانا کریارا ڤەگۆتنێدا، ئاماژە ب ئەڤێ چەندێ ددەت :

bûyerên ku diqewimîn di ser têgihiştina wî - Badîn- re bûn. (Dost:231)

هەر چەوا بیت زنجیرا ڤەگێرانێ ژ بۆ چرایا چارێ یا رۆمانێ ب ئەڤان پەیڤێن ڤەگێرێ کەسێ سێیێ دەستپێدکەت :

Badîn êdî ne ditebitî, nîvdînî bûbû, li kolanên bajêr li dilê xwe digeriya, diçû ber derîyê dibistanan, Mizgewtî şaderwêş, Gerekî şiwanan, meydana Çarçira, Kûçey Cûlekan, Gerekey hermenyan û der û dorên wî bajarê ji mijeke tîr hatibû ristin, xwe ji ber pêşmergeyan vedişart, nedixwest dev ji Mehabad berde, di gel ku zanibû êdî qeder dev ji wî bajarî berdide, hêza xwekuştinê bi dest ne diket, ne diwêrîbû xwe bikuje, her di wê bawerîyê de bû ku mirina wî nêzîk bûye û qederekê ew ajotîye wê derê! (Dost:173)

سنورێ دەستنیشانکرنا ئەڤێ دەستپێکێ ژ لایێ ناڤەروکێڤە هاتییە دیارکرن. ل گۆر دیتنا (فۆنك)ی وەکو خالا سێ یێ ژ بۆچوونا خوە ب (زەلالبوونا چڕ) ناڤکری، پشتی دەستپێکێ سەرنجا خواندەڤانی بۆ دیمەنەك نامۆ دهێتە ڕاکێشان. د رۆمانێدا ژی هەر ب ئەڤی شێوەیە، ئانکو پشتی ئەڤێ دەستپێکێ بەحسێ ڕەوشا ئالوزا مهابادێ و ڤەکێشانا هێزا بارزانییان ژ بازێری دهێتە کرن و ئەڤ چەندە دبیتە دەرگەهەك دا د بەردەوامییێدا ژی، کریارێن دی یێن نامۆ کو ژ ئەنجامێ ئالۆز بوونا رەوشا ل مهابادێدا پەیدا بووی بهێنە بەحس کرن.

بەلێ هندیکە ئەڤ دەستپێکەیە تەکەزی ل سەر ڕەوشا کارەکتەرێ سەرەکیێ رۆمانێ، بادینی هاتییە کرن. هەر چەندە بادین هەتا دوماهییا بەشێ سێ یێ ڤەگێرێ سەرەکی و کەسێ ئێکێ یێ رۆمانێ بوو، بەلێ ژ ڤێرە پێڤەل ڤەگێرێ کەسێ سێ یێ کو ژ دەرڤەی رویدانانداییە، وەکو بینەرەکێ چاڤ ل کارەکتەر و رویدانان کەفتی، ژ گوشەنیگایەکا سنوردار بەردەوامیێ دەتە کارێ ڤەگێرانێ و بۆ ئەو زانیاریێن ل جەم وی هەین، ب هەمان ئاستێ ئاگەهدارییێ خواندەڤانی ژی ل سەر دوماهی هێلا پێشڤەچوونا رویدانان ئاگەهدار دکەت، هەر ژ بەر ئەڤێ شێوازێ ڤەگێرانکی، دەستپێك دبیتە دەستپێکەکا ڤەگێرانکی و خواندەڤان وەسا هەست پێ دکەت یێ گوهدارییا دوماهی نوچەیان دکەت و دڤێت بزانیت پشتی بادین ژ شنۆیێ و ژ داوەتا موژدە و کەریمی ڤەگەریای، ڕەوشا وی یا دەرونی چەوایە و رۆژانێن خوە چەوا و ل کیڤە دەرباز دکەت؟ ئانکو ل دویڤ گرنگترین ئەرکێ هەر دەستپێکەکێ کو پێشکێشکرنا پێزانینانە، د ئەڤێ دەستپێکێدا دوو جورە زانیاری ب دەست خواندەڤانی دکەڤن:

1- بادین ل کولانێن مهابادێ ل دلێ خوە دگەرهیت و هێزا خوە کوشتنێ نینە، بەلێ د ئەڤێ باوەرێدایە مرنا وی یا نێزیکە؛ ئەڤە نیشانا دەستبەردان و بێهیڤیبوونا وی ژ ژیانێیە و چاڤەرێ هیچ گهورین و تشتەکێ نووی نینە .

2- بادین دزانیت ڤەدەرێ دەست ژ مهابادێ بەردایە، لێ ناخازیت دەستا ژ مهابادێ کو ڤەدەرا ئەڤی بازێری ب مژەك تیر هاتییە داپوشین بەردەت، ئانکو ڤەدەر و چارەنڤیسێ خوە وەکی مهابادێ نەدیار و ئالۆز و بەرەڤ دوماهی هاتنێ دبینیت .

هەر چەندە ل ڤێرێ د پێشکێشکرنا کەسایەتییا بادینیدا، ڤەگێرە کو وەکو نوچە گەهێنەکێ هویر بین دوماهی گهورینێن ناڤخویی و کریاری و رەفتاری و هزریێن بادینی ڤەدگوهێزیت، ئەڤ شێوازێ بەخشینا زانیارییان، نەخاسمە دگەل کێم بوونا لاپەرێن رۆمانێ، ژ لەزاتیا رویدانان کێم دکەت و مەرەڤدارییا خواندەڤانی ل

دور زانینا ڕەوشا بادینی و ڕەوشا د ناڤا کوماریێ پشتی ژ ناڤچووی زێدەتر دکەت، چونکە ڤەگێر ب رێیا بکارئینانا کاریێ ((زانیبوو ڤەدەر دەڤ ژ بازێری بەرددە)) کو دەمێ وێ بووریێ تمامە، مە هایدار دکەت چارەنڤێسێ کوماریێ ئێك لا بوویە و ژ ناڤچوویە، بەلێ خواندەڤان مەرەقداری زانینا چارەنڤێسێ بادینییە و ئەڤ پرسە ل دەڤ پەیدا دبیت بۆچی ڤەگێرێ کەسێ سێ یێ ل شوینا بادینی ب کاریێ ڤەگێرانێ رابوویە؟ بادین د ژیانێدا نەمایە؟ ب تمامی دین بوویە؟ بەرزە بوویە؟ و... هتد .

ل دوماهی دیار بوون و پێرابوونا بادینی بەرسڤا بەشەك ژ پرسیاران رۆهن دکەت، ڤەگێر بۆ ئەڤێ چەندێ وەکو چاڤدێرەکێ شاهد حال هەتا ئەو جهێ شیای دویفچوونا بادینی دکەت، کو ل شەڤەکا هەیڤ دبیتە چاردە شەڤی، بادینی خوە گەهاندییە گوپیتکا چیایێ خەزایی و ئێدی ژ وێ شەڤێ ل مهابادێ دیار نەبوویە، بەلێ دوماهی پێزانینا دکەڤیتە بەر دەستێ ڤەگێری، ب رێکا قوتابیەکێ بادینیە کو کاغەزەك بچویك ژ پەنجەرەیا ژوورا بادینی دەرکەفتیە کولانێ و ئەڤە دبیتە دوماهی رویدانا رۆمانێ، ئانکو رۆمان ژ لایێ رویدانێ ل ئەڤی جهی ب دوماهی دهێت:

li mala wî, piştî heftiyekê ji hilkişandina wî ya ber bi lûtkey çiyayê Xezayî ve kaxezek zer li ser maseya wî ku li ser dinivîsand şemitî û bi bayekî nerm re derkete kolanên Mehabad, tenê du xêzik li ser nivîsandî bûn, qutabîyekî wî çav lê ket û nas kir ku nivîsandina mamostayê wî ye, dema lê nihêrî bi dengekî nizim û qeto qeto xwend: (Dost:232)

ڤەگێر شێوازێ خواندنا قوتابی ب رێکا ڤەقەتاندنا پەیڤان ژ هەڤدوو د خەیالا خواندەڤانیدا نمایش دکەت، ئانکو ئەڤ یاداشتا بادینی ل پشت خوەرا هێلای دبیتە دوماهییا تێکستی کو ئەوژی ئەڤەیە:

jiyan .....zengilekî....dengbilinde,....lê nayê......bihîstin,...tenê....yê ku jiyana wî......bi dawî bûbe ...dibihîze

ez jî...kerr...bûme ..nema..tu..dengî..di....bi...hî.....zim.

Badînê Amêdî

Mehabad

17 ê kanûnê 1946 (Dost: 232)

گرنگییا ئەڤێ تێکستێ ژ دوو لایەنان دەردکەڤیت. یا ئێکێ: ئەڤە تەنها پەیڤێن بادینینە ژ بۆ بەشێ دوماهیێ یا

دووێ هەر ئەڤە دبیتە دوماهییا رۆمانێ و ل ڤێرێ خواندەڤان دشێت بۆ هەر ئێك ژ گریمانە و هەتا زانیاریێن ڤەگێرێ کەسێ سێیێ ل دەستپێکا بەشێ دوماهیێ ل دور چارەنڤێسێ بادینی بەحس ژێ کری، بەرسڤا خوە تەخمین بکەت. واتە دبیت بادین د ژیانێدا نەمابیت یان دین بوویە، یان هەروەکو ل دەستپیکێدا ڤەگێری دیار کری هێزا خوە کوشتنێ نینە، لەوما یێ بەرزە بووی و ل دویڤ ڤەدەرا فالبێژا بەحسکری بەرەڤ لوتکەیا چیای چوویە .

سەبارەت دوماهییا دووێ یا رۆمانێ کا چەوا هەر ل دەستپێکا بەشێ دوماهییێدا ڤەگێری وەسفا رەوشا مهابادێ کر کو ڤەدەرێ دەست ژێ بەردایە و بازێر ب مژەکا تیر هاتییە داپوشین، ئەڤجا ل ڤێرێ ڤەگێر بەرێ مە دەتە دیمەنەکێ پانورامی یێ تراژیدی و ب ئەڤی شێوەی داخوازییا خوە ژ خواندەڤانێن رۆمانێ دکەت:

Hemû çirayan vemirînin, Pêşewa qazî Mihemmed êdî ber bi sêdara Çarçira yê ve diçe(Dost: 232)

ل ئەڤێ دوماهییێدا چارەنڤێسێ کوماریێ ب شێوێ کریاری هاتییە ئێك لاکرن. هەر چەندە ل دەستپێکا ئەڤی بەشیدا ژی ڤەگێری ب رێکا پەیڤا ئێدی ((زانیبوو ئێدی ڤەدەر دەڤ ژ وی بازاری بەرددە)) خواندەڤان ل سەر دوماهی هاتنا رەوشا کوماریێ ئاگەهدار کربوو و هوسا بەروڤاژی دوماهییا ئێکێ کو یا ڤەکری بوو، ئەڤ دوماهییە دبیتە دوماهییەکا گرتی. دیسان هەروەکو دیار بووی هەر دوو دوماهی (دوماهییا ئێکێ ب چارەنڤێسێ بادینی گرێدای بوو و دوماهییا دووێ ب چارەنڤێسێ کوماریێڤە گرێدای بوو) پێکڤە ب هێلا دەلالییا دەستپێکا چرایا چارێڤە دهێنە گرێدان. ئەڤجا پەیوەندییا دەستپێکێ دگەل هەر دوو دوماهییان ل سەر شێوێ وەکهەڤیێ هاتییە ئاڤا کرن، کا چەوا ل دەستپێکێدا چارەنڤێسێ بادینی ب درستی نەهاتە دیار کرن، ل دوماهییا ئێکێ ژی چ بەرسڤێن ڕەها ل سەر گریمانێن خواندەڤانی نەهاتە دان، بەلێ د دەستپێکێدا چارەنڤێسێ کوماریێ ب ناڤچوونێ هاتە دیار کرن، هەر ب هەمان شێوە ل دوماهییا دووێدا ب سێدارەدانا (قازی محەمەد) ئەڤ ناڤچوونە گەهشتە قوناغا رەهاییێ (حتمیة) و هوسا گونجان دناڤبەرا دەستپیك و هەر دوو دوماهیێن بەشێ چارێدا هەیە .

يا گرنگ ل ڤێرێ بۆ مە ديار بوو ژبلی بەشێ ئێكێ يێ رۆمانێ، دەستپێك و دوماهيێن بەشێن دی يێن رۆمانێدا ل سەر شێوەيێ وەكهەڤيێ ئاڤا بووينە، بەلێ د پرۆژێ گشتيێ دەلالەتسازيێدا، پێدڤييە جورێ پەيوەنديێ دناڤبەرا هەر دوو ستوينێن سەرەكيێن رۆمانێ، واتە دەستپێك و دوماهييا رۆمانێ بهێنە ديار كرن. ئانكو ل دويڤ خواندنا هاتييە ئەنجامدان ديارە دەستپێكا رۆمانێ و دوماهييا ئێكێ يا رۆمانێ ب كارەكتەرێ سەرەكيێ رۆمانێڤە گرێدايە، كا چەوا ل دەستپێكێدا نالين و خەمگينييا بادينى ئاماژە ب سەربورا وييا ژيانێ يا نە جێگير و ئالوزييا رەوشا وييا دەرونى دايە، ل دوماهييا رۆمانێ رۆخانا دەرونى وەل بادينى دكەت ب تمامى ژ ژيانێ بێزار دبيت و ل بەندا قەدەرا خوەيا مرنێ بيت. ديارە ئەڤ دوماهييە رەنگەڤەدانەكە ژ دەستپێكا رۆمانێ، لەوما ژى پەيوەندييا وان ل سەر شێوەيێ وەكهەڤيێ ئاڤا بوويە .

بەلێ سەبارەت دەستپێكا دووێ (بۆ هێلا دووێ يا رويدانيێن رۆمانێ كو يا گرێداى ب چارەنڤيسێ كومارێيە)؛ دەستپێكەكا رويدانييە و جهێ وێ ژى دكەڤيتە د بەشێ ئێكێ يێ رۆمانێدا. ل دويڤ سرۆشتى ب دوماهى ئينانا رۆمانێ، دوماهييا دووێ يا رۆمانا مژاباد، بەحسێ رويدانا سێدارەدانا قازى محەمەد ل گورەپانا چارچرا دكەت، ئەڤجا دەستپێكا ئەڤێ هێلا رويدانا هەر ل بەشێ ئێكێ يێ رۆمانێدايە و هوسا بەشێ ئێكێ يێ رۆمانێ بوويە مالبچويكەك ژ بۆ پەڤينا سێ دەستپێكان، ئانكو دەستپێكا رۆمانێ و دەستپێكا دوو رويدانان ئەوژى ب ئەڤى شێوەى:

1- دەستپێكا رۆمانێ كو دەستپێكەكا سالوخدانيێە و پەيوەندييا دناڤبەرا وێ و دوماهييا ئێكێدا هاتە ديار كرن.

2- دەستپێكا رويدانێ: ئەڤ دەستپێكە ب هێلا ئێكێ يا رويدانێن رۆمانێڤە گرێدايە و جهێ وێ دكەڤيتە رێزين پشتى دەستپێكا رۆمانێ كو يا گرێدايە ب ژيانا بادينيڤە.

3- دەستپێكا رويدانێ: ئەڤ دەستپێكە ب هێلا دووێ يا رويدانێن رۆمانێڤە گرێدايە و جهێ وێ دكەڤيتە لاپەرا شەشێ ژ رۆمانى و دبيتە دەستپێكەك ژ بۆ رويدانێن گرێداى ب كومارێڤە، ئەڤجا يا فەرە پەيوەندييا دناڤبەرا دەستپێك و دوماهييا ئەڤێ هێلا رويدانان بهێنە ديار كرن كو ب ئەڤى شێوەى رويدان د رۆمانێدا دەستپێكرينە:

Nîvê şevê derbas bûye, qîreqîra sê dîkan ji Meydana çarçira tê, gelo çi tê bîra wan di vê şeva sar de?dêlîya tirî ya ku weke xewneke rût di nîvê hewşê de, şaxên xwe ji ber ramûsanên bayê hov çep û rast dide alî.

(Mehabadî di xewnên xwe de, dîkên serjêkirî dibînin) (Dost: 6)

ل ئەڤێ دەستپێكێدا قيرەقيرا سێ ديكان و سەر ژێكرنا ديكان، ئاماژەيە ب رويدانا سێدارەدانا (قازى محەمەد و برا و پسمامەكێ وى)، كو هەر سێ ل گورەپانا چارچرا هاتنە سێدارەدان، ئانكو رۆماننڤيس ب رێكا بكارئينانا تەكنيكا پێشكەفتنێ ئاماژەكا دەستپێكى ل سەر چارەنڤيسێ كومارێ ددەت و هەروەكو ل دوماهيێ ژى رۆمان ب سێدارەدانا قازى محەمەد ب دوماهى دهێت. ئەڤجا پەيوەندييا دناڤبەرا ئەڤێ دەستپێك و دوماهييا دووێ يا رۆمانێ ل سەر شێوەيێ بەرسڤدانێ ئاڤا بوويە و ئەو ئاماژەدانا دەستپێكى ل سەر چارەنڤيسێ كارەكتەر و كومارێ، ل دوماهييا رۆمانێ دبيتە راستى و دەرگەهێ دان و ستاندنێ دهێتە گرتن .

ب ئەڤێ چەندێ دشێين بێژين رۆمانا مژاباد شيايە پەيوەندييا ديالكتيكى دناڤبەرا دەستپێك و دوماهيێن بەشێن رۆمانێ و ژ لايەكى ديڤە دناڤبەرا هەر دوو دەستپێك و هەر دوو دوماهيێن سەرەكيێن رۆمانێ ئاڤا بكەت، ئانكو هەر دوماهييەك رەنگڤەدانەك ژ دەستپێكێ بوويە، هەر ب هەمان شێوە هەر دەستپێكەك مالبچويكا پەڤينا هزرا دوماهيێ بوويە، لەوما ژى پەيوەندييا وەكهەڤيێ زالترين شێوێ پەيوەندييێ دناڤبەرا دەستپيك و دوماهيێن ئەڤێ رۆمانێ بوويە.

ئەنجامێن ڤەكولينێ:

1- مژاباد رۆمانەكا دابەش كرييە ب سەر چار پشكان، لەوما هەر پشكەكا رۆمانێ دەستپێك و دوماهيێن خوە هەنە، كو پەيوەندى دناڤبەرا دەستپێك و دوماهيێن هەر پشكەكى ل سەر شێوەيەكى ئاڤا بوويە: پشكا ئێكێ پەيوەندى ل سەر شێوەيێ جوداهيێ ئاڤا بوويە، پشكا دووێ ل سەر شێوێ بەرسڤدانێ. چاپتەرێ سێيێ ل سەر شێوەيێ وەكهەڤيێ. پەيوەندى دناڤبەرا دەستپێك و هەر

دوو دوماهیێن پشكا چارێ ل سەر شێوەیێ وەکهەڤێن ئاڤا بوویە و هەر دوو دوماهی پێكڤە ب هێلا دەلالییا دەستپێکا پشکا چارێڤە د گرێدانە.

2- رۆمانا مژاباد ژ لایێ گرێچنێڤە ل سەر هێلا دوو زنجیرە رویدانان ئاڤا بوویە، دەستپێکا ئێکێ و دوماهییا ئێکێ یا رۆمانێ ب رەوشا کارەکتەرێ سەرەکیێ رۆمانێ گرێدایە و دەستپێکا دووێ و دوماهییا دووێ یا رۆمانێ ب چارەنڤیسێ کومار و سەرکردێن کومارێڤە گرێدایە و پەیوەندییا ئەڤان دەستپێکان ب دوماهییا هێلا وان یا بویەران ل سەر شێوێ وەکهەڤێن ئاڤا بوویە، ئانکو ژ لایێ دەلالیڤە وەکهەڤی ئێك دبن و هوسا شێوێ وەکهەڤێن دبیتە زالترین شێوە ژ شێوێن پەیوەندییێ دناڤبەرا دەستپێك و دوماهیێ د رۆمانا مژاباد دا.

3- سالوخدان ئێك ژ بهێزترین جورێن دەستپێکانە و دەستپێکا هەر چار چاپتەرێن رۆمانا مژاباد دەستپێکێن سالوخدانێ بوویە. ب تنێ چاپتەرا چارێ دەستپێکەکا ڤەگێرانکی- سالوخدانێ بوویە.

4- کریارا ڤەگێرانێ د رۆمانا مژاباد دا ژ دیباجەیێ دەستپێدکەت و ئەڤ دیباجەیە ژ لایێ زمانێ نڤێسینێ و بابەتیڤە وەکهەڤ و هەڤتەریبا دوماهی پەیڤێن رۆمانێ دبیت کو ئەو پەیڤە د زنجیرا ڤەگێرانێدا دبیتە دوماهییا ئێکێ بۆ رۆمانێ و د هەر دوو جهاندا بێ هیڤی بوون و نالەبارییا رەوشا کارەکتەری وەلێ کرییە بەحسا مرنێ دکەت.

5- ب تنێ چاپتەرا ئێك و سێ ژ رۆمانێ ب دەروازەیێ دەستپێدکەن. د هەر دوو دەروازەیاندا بادین وەکو ڤەگێرێ سەرەکیێ رۆمانێ کو هەر کارەکتەرێ سەرەکیێ رۆمانێیە، بەحسێ رەوشا خوە دکەت و ئەو دەروازەیە ل راستا هزرا دەستپێك و هەر وەسان ل راستا بابەتێ ئەوان بەشان هاتینە نڤێسین و هوسا پەیوەندییا دناڤبەرا واندا پەیوەندییا گونجانێیە.

لیستا ژێدەران

- ب زمانێ کوردی:

ئەسوەد، نەوزاد ئەحمەد(2006).'ئەزموونی خوێندنەوە'. چاپی یەکەم، بلاوکراوەکانی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم. سلێمانی.

Dost. Jan. 'Mijabad'. https://archive.org/details/Mijabad

- ب زمانێ فارسی:

اخوت،احمد(1392).'دستور زبان داستان'. چاپ دوم. نشر فردا. اصفهان.

پرینس،جرالد(1395).'روایت شناسی شکل و کارکرد روایت'.ترجمەی محمد شهبا.چاپ دوم.انتشارات مینوی خرد. تهران.

دولتیان،سمیه دولتیان(1388). 'بررسی شروع داستان در داستانك (با نگاهی به کتاب اپرای قورباغەهای مرداب خور)'. ماهنامه کتاب ماه ادبیات.شماره 32 (پیاپی146).

دیبل،انسن(1387). 'طرح در داستان'، ترجمه مهرنوش طلائی. چاپ اول. نشر رسش. اهواز.

رضایی،فریده السادات نوربخش(1395).'بررسی و تحلیل سازوکارهای شروع در داستان کوتاه فارسی'. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه گیلان. دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

رضائی،مهدی(1389). 'بررسی شروع فیلم از میانه داستان'. پایان نامه کارشناسی ارشد.دانشگاه هنر. دانشکده سینما و تئاتر. وزارت علوم تحقیقات و فناوری.

کالر، جاناتان(1388). 'بوطیقای ساخت گرا (ساخت گرایی، زبان شناسی و مطالعەی ادبیات)'. ترجمەی کوروش صفوی. چاپ اول. انتشارات مینوی خرد. تهران.

طالبی،امین بنی. فروزنده، د.مسعود. صفوی ، د.جهانگیر . صادقی، د. اسماعیل (1401). 'بررسی استانەهای داستان در داستان های کوتاه بزرگ علوی(با توجه به نظریه رابرت فونك)'. فصلنامه علمی تفسیر و تحلیل متون زبان و ادبیات فارسی(دهخدا).دوره 14. شماره51.

قویمی،مهوش(1385).'در استانه متن'. پژوهش زبان های خارجی.سال دوازدهم.شماره 33.

مارتین،والاس(1386).'نظریه های روایت'، ترجمه:محمد شهبا. چاپ دوم. انتشارات هرمس. تهران.

- ب زمانێ عەرەبی:

بركة، بسام. قويدر ،ماتيو. الايوبي، هاشم(2002). 'مبادئ تحليل النصوص الادبية'. الشركة المصرية العالمية للنشر- لونجمان.مكتبة لبنان.

زيتونى، لطيف(2002). 'معجم مصطلحات نقد الرواية (عربي- انگليزي- فرنسي)'. الطبعة الاولى.دار النهار للنشر.لبنان.

النصير،ياسين(1993).'الاستهلال-فن البدايات فى النص اللأدبي-'.دار الشؤون الثقافية العامة. بغداد.

نورالدين، صدوق(1994). 'البداية في النص الروائي'. الطبعة الاولى. دار الحوار للنشر و التوزيع. سوريا.

الخلاصة

يعتبر هذا البحث محاولة لاظهار دور البداية كجزء من الاجزاء المهمة داخل النص حيث يضع الاطار الفكري للنص و جانب رئيسي من الاغراض و المعارف التي يحتويه بين يدى القارئ، و نظرا لاهمية دور البداية، فيمكن رؤية رؤوس نقاط ما يأتي بعدها، داخلها (أي داخل البداية). لقد اخذت البداية مكانا بارزا في علم السرد، خاصة بسبب علاقتها بالنهاية حيث انهما يتممان توازن المعنى للنص و يحددان الى حد ما قيمة النص. حسب اعتقاد (گريماس، لوي شتراوس، تودورف، كريستيفا) فإن العلاقة بين البداية و النهاية تبنى على ثلاثة اشكال (التماثل- التخالف- التجاوب). و لتوضيح ذلك اخترنا رواية (مدينة الضباب- مژاباد) لجان دوست كمثال على ذلك و في المجال التطبيقي اوضحت اهمية هذه العلاقة من ناحيتين، من الناحية تم توضيح العلاقة بين بداية و نهاية النص و من ناحية اخرى بين البداية و نهايات كافة اقسام الرواية، و قد تبين ان العلاقة بين البداية و النهاية لرواية (مدينة الضباب- مژاباد) ، في بنيت على شكل التماثل أكثر.

كلمات الدالة **: البداية، النهاية، علاقة التماثل، جان دوست، مدينة الضباب.**

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE BEGINNING AND THE END IN THE NOVEL
(THE NOVEL CITY OF FOG BY JAN DOST AS AN EXAMPLE)

REJEEN **Y**. **M**OHEMMED* and **F**ARHANG **M**. **M**OHEMMED **

*Dept. of Kurdish language, College of Basic Education,University of Duhok, Kurdistan Region-Iraq

**Dept. of Kurdish language, College of Basic Education, Salahaddin University, Kurdistan Region-Iraq

ABSTRACT

This research tries to show the role of the beginning of the text us being one of the important parts in the text. It gives the reader the intellectual framework, the main aims and information of the text as well as the headlines of the text can be seen in the beginning of the text . In narration, the beginning of the text plays an important role as it completes the meaning of the text with the end of the text and together. They show the value of the text (A.J.Greimas, Leo Strauss, Tzvetan Todorv and Julia Kristeva) stale that the relationship between the beginning of the text and the end of text is based on “simile, difference and response”. To clarify this point, the novel of (The City Of Fog- Mijabad) by Jan Dost has been chosen as it shows the importance of this relation in two points, the relationship between the beginning and the end of the text in one hand between the beginning and the end of all chapters of the novel in the other hand. Finally it was proved the relationship between the beginning and the end of the text in “The City Of Fog- Mijabad” is based on simile.

KEY WORD: The beginning, The end, Symmetrical relationship, Jan Dost, The City Of Fog.